



Засідання фокус-групи в місті Києві



**КАРІТАС
УКРАЇНИ
CARITAS
UKRAINE**

За підтримки



Проект «Зміцнення співпраці організацій Карітас в Євро-Середземноморському регіоні для подолання торгівлі людьми» (2017-2019).



Caritas Shqiptar
Albania

Підтримати проекти Карітасу України з протидії торгівлі людьми можна на нашому офіційному веб-сайті або через платіжний сервіс:

 **caritas.ua**



/caritasukraine



Результати дослідження

«Торгівля дітьми в Україні: продаж дітей та сурогатне материнство»

(повне видання)

ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ «ТОРГІВЛЯ ДІТЬМИ В УКРАЇНІ: ПРОДАЖ ДІТЕЙ ТА СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО»

Експерти: **Мартінова Юлія, магістр соціології**
Голинська Наталія, «Карітас України»

Дослідження проводилось в межах проекту «Зміцнення співпраці організацій Карітас в Євро-Середземноморському регіоні для подолання торгівлі людьми» (2017-2019)

Структура звіту

1. Цілі, підхід і методика дослідження
 - Основні цілі та завдання
 - Процес та методи дослідження
2. Міжнародні документи у сфері протидії торгівлі людьми та дітьми, ратифіковані Україною
 - Протидія торгівлі людьми
 - Протидія торгівлі дітьми
3. Статистичні дані щодо кількості зафіксованих випадків торгівлі людьми та дітьми в Україні: офіційна статистика, статистика НДО, звіт групи експертів GRETA
4. Механізми та суб'єкти виявлення випадків торгівлі дітьми, відповідно до чинного законодавства
5. Внутрішня торгівля дітьми в Україні, її масштаби та форми поза межами офіційної статистики, регіональні особливості
 - Експертна оцінка чисельності випадків торгівлі дітьми в регіоні/Україні
 - Експертна оцінка форм торгівлі дітьми в регіоні/Україні та їх динаміка
 - Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми
 - Потенційний вплив збройного конфлікту на території України та вимушеної міграції на чисельність випадків торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні
 - Суругатне материнство як фактор ризику поширення торгівлі дітьми
 - Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми у регіоні/Україні
6. Поширення комерційного сурогатного материнства в Україні як фактор ризику зростання торгівлі дітьми
 - Торговля дітьми через сурогатне материнство – оцінка реальної загрози
 - Система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та її слабкі ланки, що можуть сприяти торгівлі дітьми
 - Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми через сурогатне материнство

7. Висновки та рекомендації

8. Додатки

- Додаток 1. Історії дітей
- Додаток 2. Гайд експертних фокус-груп
- Додаток 3. Блок питань для експертів у сфері сурогатного материнства
- Додаток 4. Скрипти експертних фокус-груп
- Додаток 5. Резюме експертів

9. Список літератури

Цілі, підхід і методика дослідження

1. Основні цілі та завдання:

- якісний та кількісний аналіз ситуації з торгівлею дітьми в Україні;
- збір та аналіз інформації про випадки продажу дітей;
- аналіз явища сурогатного материнства, його вплив на дитину та відношення до можливості використання дітей для різних цілей
- розробка рекомендацій для покращення ситуації з запобіганням торгівлі дітьми та сурогатного материнства з метою використання дітей для вдосконалення законодавства та політики у цій ділянці, для державних та недержавних організацій
- документування результатів дослідження у звіті.

2. Процес та методи дослідження

Процес дослідження відбувався у три фази:

- підготовча фаза: збір та обробка даних, які є у відкритому доступі (законодавство, статистика, звіти тощо)
- підготовка інструментів для збору даних під час візитів на локації, розробка анкети для проведення фокус груп та індивідуальних опитувань;
- фаза синтезу інформації, кількісних та якісних показників, та розробка рекомендацій, написання чорнового та фінального звітів.

ЗВІТ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міжнародні документи у сфері протидії торгівлі людьми та дітьми, ратифіковані Україною

Відповідно до Палермського протоколу (ст. 3, п. «а»), спрямованого на «попередження торгівлі людьми і боротьбі з нею, приділяючи особливу увагу жінкам і дітям» (де «дитина» означає будь-яку особу, що не досягла 18-літнього віку):

«Торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів.

Протидія торгівлі людьми

Основу протидії торгівлі людьми в Україні складають норми міжнародного законодавства.

Основоположним міжнародним документом, що визначає права людини та зобов'язує держави-учасниці всебічно сприяти їх дотриманню, є Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у Парижі.

На розвиток норм і положень Загальної декларації прав людини була розроблена ціла низка міжнародно-правових актів, серед них: Конвенція про політичні права жінок 1952 року; Декларація прав дитини 1959 року; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року; Конвенція проти катувань та інших нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки 1984 року; Конвенція про права дитини 1989 року. Всі ці документи ратифіковані Україною.

Головним інструментом міжнародного права, який містить визначення злочину про торгівлю людьми та є взірцем для розроблення національного законодавства з протидії торгівлі людьми, є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року (відомий як

«Палермський протокол»).

Відповідно до статті 2 Палермського протоколу, держави, які ратифікують цей Протокол, зобов'язані:

- попереджувати торгівлю людьми і боротися з нею;
- захищати та допомагати постраждалим від такої торгівлі;
- заохочувати співробітництво між Державами-учасницями.

Україна ратифікувала Палермський протокол у 2004 році (Закон України № 1433-IV від 04.02.2004) та внесла відповідні зміни до свого законодавства. Чинна редакція статті 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» відповідає визначенню, яке міститься у Палермському протоколі.

Зважаючи на роль України як члена Ради Європи, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року також є надзвичайно важливим документом у сфері міжнародного права, ратифікованим Україною 21 вересня 2010 року. Цілями Конвенції є:

- запобігання і боротьба з торгівлею людьми, гарантування ґендерної рівності;
- захист прав осіб, потерпілих від торгівлі людьми, розробка належних механізмів захисту й допомоги постраждалим і свідкам, гарантування ґендерної рівності, а також забезпечення ефективного слідства і кримінального переслідування;
- сприяння міжнародному співробітництву в боротьбі з торгівлею людьми.

Конвенція застосовується до всіх форм торгівлі людьми, внутрішньодержавних або транснаціональних, пов'язаних або не пов'язаних з організованою злочинністю і дає визначення торгівлі людьми ідентично до статті 3 Палермського протоколу. Конвенція додає один важливий пункт до положення Палермського протоколу – дає визначення «жертви»: це будь-яка фізична особа, яка є об'єктом торгівлі людьми, як це визначено в цій Конвенції.

Також Україною ратифікована Конвенція № 29 Міжнародної Організації Праці (МОП) Про примусову чи обов'язкову працю (1956 рік).

Протидія торгівлі дітьми

Основними міжнародними документами з питань протидії торгівлі дітьми, що набули чинності в Україні, є:

- Конвенція про права дитини (ратифіковано 27 лютого 1991 р.);
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми; дитячої проституції і дитячої порнографії (ратифіковано 3 квітня 2003 р.);
- Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від

15 листопада 2000 р. (ратифікована Україною 4 лютого 2004 р.);

- Протокол до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї;
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (ратифікована Україною 20 червня 2012 р.);
- Конвенція МОП № 182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» (ратифікована Україною 5 жовтня 2000 р.);
- Закон України від 5 березня 2009 року № 1065-VI «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року».

Торгівля людьми в Україні: статистичні та оцінкові дані

За даними дослідження, проведеного для Міжнародної Організації з Міграції (МОМ), понад 230 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі. За оцінковими даними, 60 900 українців постраждали від торгівлі людьми в 2014-2017, відповідно до результатів дослідження, проведеного GFK-Ukraine для МОМ в 2017, http://www.iom.org.ua/sites/default/files/migration_and_human_trafficking_in_ukraine_eng.pdf

Проте чисельність офіційно зареєстрованих випадків торгівлі людьми в Україні з 2000 року критично відрізняється від оцінкових даних. Найширшу статистику пропонує Міжнародна Організація з Міграції, яка налічує 14 687 осіб-жертв торгівлі людьми, включно з дітьми, які звернулися та отримували різні види реінтеграційної допомоги від цієї організації.

1. Чисельність ідентифікованих жертв торгівлі людьми (2000 – червень 2018), які отримували різні види реінтеграційної допомоги від Міжнародної Організації з Міграції, включно з дітьми <http://www.iom.org.ua/en/countering-human-trafficking>

Офіційна державна статистика оперує ще меншими цифрами: в річному звіті Нацполіції вказано про 346 виявлених випадків торгівлі людьми в 2017 році та 115 – в 2016 (https://www.slideshare.net/Police_Ukraine/12-2017-86017535).

Надані Міжнародною Організацією з Міграції дані свідчать про те, що найактивніше з жертвами торгівлі людьми в Україні працює не держава та її органи, на які покладено відповідно обов'язки, а саме неурядові, громадські організації: саме вони перенаправляють до Міжнародної Організації з Міграції більше 90% усіх жертв торгівлі людьми, а Національна поліція/СБУ та інші – фактично ні. До самих громадських організацій пере-

важну більшість жертв торгівлі людьми, зазвичай, теж відправляють інші неурядові, громадські організації.

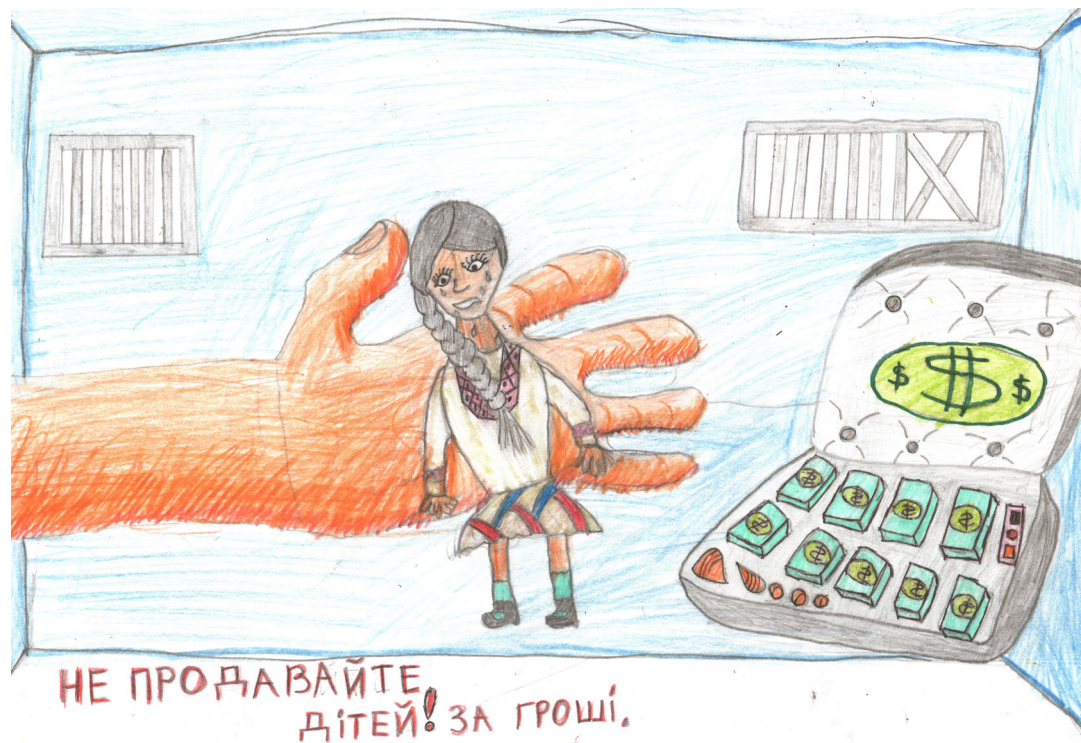
Торгівля дітьми в Україні – статистичні дані

За даними Глобальної доповіді Організації Об'єднаних Націй щодо торгівлі людьми, майже кожна третя жертва торгівлі людьми у світі – дитина. Щороку близько 1,2 млн дітей у світі стають жертвами торгівлі людьми (ILO Action Against Trafficking in Human Beings//http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@declaration/documents/publication/wcms_090356.pdf).

Незважаючи на те, що ця проблема актуальна й для України, виявляються лише поодинокі випадки торгівлі дітьми. Відповідно до офіційних статистичних даних Національної Поліції, в 2018 році з 346 зареєстрованих фактів торгівлі людьми лише 11 стосувалися торгівлі дітьми. В Україні різні зацікавлені сторони, у тому числі представники державних та громадських організацій, володіють фрагментарною інформацією щодо кількості дітей, які постраждали від цього злочину.

Згідно з даними Міжнародної Організації з Міграції в Україні, з 2000 року 574 дитини, які постраждали від торгівлі людьми, отримали реінтеграційну допомогу.

Відповідно до даних Звіту щодо імплементації Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми за 2017 рік групи експертів



GRETA по Україні (<https://rm.coe.int/greta-2018-20-fgr-ukr-en/16808f0b82>) за період 2014–2017 років Міністерством соціальної політики було ідентифіковано 40 дітей-жертв торгівлі дітьми (25 дівчат та 15 хлопців).

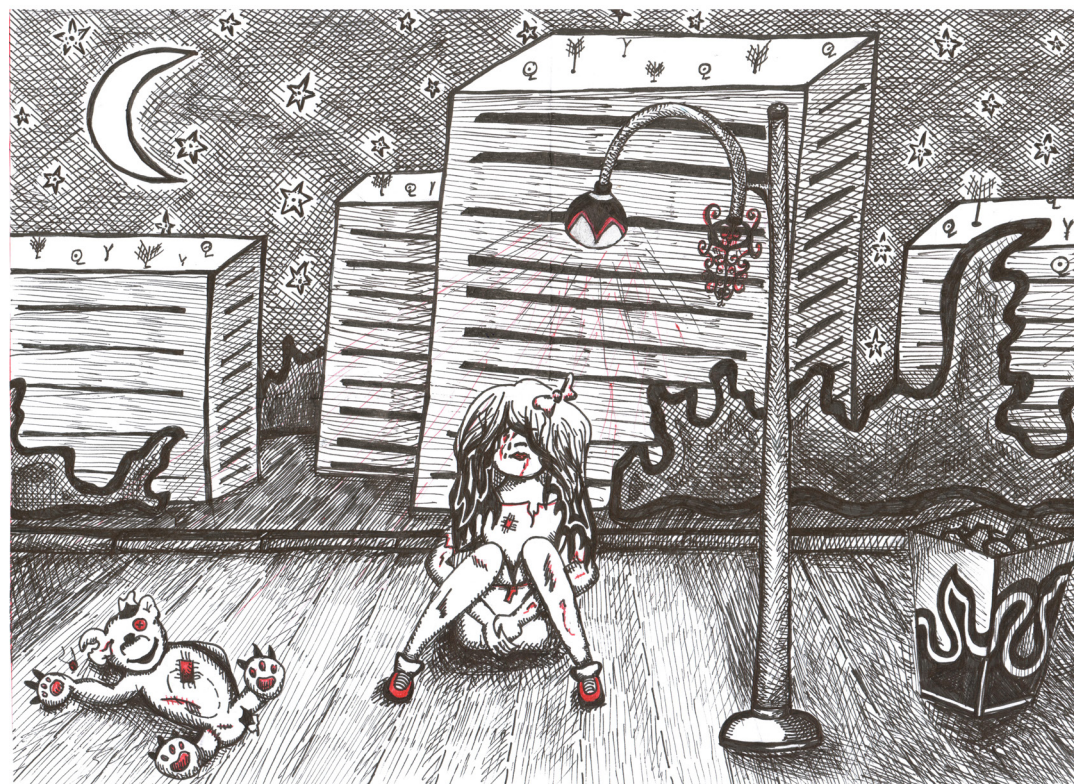
Статистика Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України демонструє, що упродовж 2011–2016 рр. було зафіксовано лише 49 злочинів, які стосувалися торгівлі дітьми. Відповідно до офіційної статистики, наданої Міністерством соціальної політики України, статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, протягом 2011–2016 рр. отримали лише 32 дитини (21 дівчина та 11 хлопців). Очевидно, що наведена вище інформація відображає лише деякі випадки торгівлі дітьми і не дає можливості оцінити проблему торгівлі дітьми в Україні в цілому.

Механізми та суб'єкти виявлення випадків торгівлі дітьми, відповідно до чинного законодавства

За даними дослідження 2017 року «Виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми» сьогодні в Україні існує три основні форми виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми:

- проактивне, яке може відбуватися в потенційних місцях експлуатації дітей і стосується виявлення дітей з груп ризику;
- реактивне, яке може відбуватися під час перетину державного кордону; звернень на телефон «гарячої лінії»; отримання інформації від інших осіб (шкільних психологів, учителів, медичних працівників, родичів, знайомих та інших);
- самовиявлення, яке передбачає самостійне звільнення з експлуатації та звернення за допомогою.

Виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми, законодавством України визначається як «з'ясування інформації, яка дає підстави вважати, що певна фізична особа постраждала від торгівлі людьми» (Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. № 3739-VI, ст. 1). Функція з виявлення постраждалих покладається на суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, відповідно до їхніх повноважень (там же, ст. 5). Виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми, належить до функцій числених органів та організацій, діяльність яких координується різними міністерствами, відомствами та їх структурними підрозділами на місцях. Зокрема, це Міністерство соціальної політики (як Національний координатор у сфері протидії торгівлі людьми), Міністерство внутрішніх справ, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки, Міністерство закордонних справ, Міністерство юстиції, Національна поліція, Державна міграційна служба, Державна прикордонна служба



Дитячий малюнок на тему торгівлі дітьми

та їх структурні підрозділи на місцях, громадські організації та населення в цілому.

Алгоритм взаємодії суб'єктів Національного механізму взаємодії з протидії торгівлі людьми визначений в Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783. Суб'єкт, якому внаслідок його діяльності стало відомо про постраждалу особу, за згодою такої особи або її законного представника направляє її до відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації за місцем перебування особи (далі – відповідальний підрозділ). У разі, коли постраждалою особою є дитина, суб'єкт невідкладно повідомляє про неї відповідну службу у справах дітей та орган внутрішніх справ. Усі дії щодо такої дитини здійснюються відповідно до вимог нормативно-правових актів щодо захисту прав дитини. Служба у справах дітей здійснює заходи щодо захисту прав дитини та направляє її у разі потреби до притулку для дітей служби у справах дітей або центру соціально-психологічної реабілітації дітей. У випадку, коли постраждала особа не в змозі самостійно пересуватися з будь-якої

причини (є інвалідність, хвороба, поранення), або стан особи загрожує її життю чи безпеці оточуючих, суб'єкт, який виявив таку особу, зобов'язаний невідкладно забезпечити надання їй першочергової медичної допомоги та, у разі потреби, розміщення у відповідному закладі охорони здоров'я. Після надання необхідної медичної допомоги (лікування), заклад охорони здоров'я, за згодою постраждалої особи або її законного представника, направляє особу до відповідального підрозділу та подає йому медичні висновки щодо обстеження та лікування особи. За зверненням постраждалої особи або її законного представника посадова особа інформує особу про можливість отримання допомоги, види такої допомоги, умови та порядок її надання.

Відповідно до чинного законодавства, виявлення дітей, які ймовірно постраждали від торгівлі людьми, регулюється також Порядком розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення (Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 р. № 564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення»). Згідно з Порядком, прийом звернень та повідомлень у будь-якій формі з будь-яких джерел про випадки жорстокого поводження щодо дитини здійснюють служби у справах дітей, органи внутрішніх справ, заклади охорони здоров'я, заклади освіти та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Координатором заходів щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними або загрози його вчинення є служба у справах дітей (Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 № 20/95-ВР). З метою конкретизації покладених на служби у справах дітей обов'язків було прийнято також Постанову Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», а також численні типові положення. Основним інструментом перевірки факту жорстокого поводження з дитиною є Акт проведення оцінки рівня безпеки дитини (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»). Органи внутрішніх справ (Національної поліції) приймають інформацію про факти жорстокого поводження з дітьми або загрозу щодо їх вчинення цілодобово. За результатами розгляду звернення, повідомлення про факт жорстокого поводження з дитиною (загрозу щодо його вчинення) працівники уповноваженого підрозділу органу внутрішніх справ зобов'язані поінформувати батьків дитини або осіб, які їх замінюють (якщо не вони є винуватцями жорстокого

поводження з дитиною або загрози його вчинення), службу у справах дітей та у разі потреби органи прокуратури та суд. Для працівників закладів соціальної сфери (в тому числі для Центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) розроблено рекомендації, зокрема й щодо виявлення особи, яка постраждала від торгівлі людьми (Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.08.2013 р. № 432 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми»), яке може здійснюватись такими способами: у разі звернення особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми або її законного представника до будь-якого суб'єкта взаємодії; у разі звернення такої особи за допомогою до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі – ЦСССДМ); у випадку звернення/надання інформації від близького оточення особи, яка постраждала від торгівлі людьми; під час соціального інспектування сім'ї чи особи, щодо якої надійшло повідомлення як про таку, що опинилася у складних життєвих обставинах, зумовлених іншими причинами; при зверненні особи на «телефон довіри»; тощо.

За даними дослідження 2017 року «Виявлення дітей, які постраждали від торгівлі людьми: досвід України» http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12397/Husak_Pietsko_Vyjavlennia_ditei.pdf?sequence=1&isAllowed=y, основні проблеми низького рівня виявлення постраждалих дітей пов'язані з таким:

- нечітке розмежування функцій щодо виявлення дітей на місцевому рівні;
- необізнаність представників деяких державних організацій зі своїми функціями в цій сфері;
- брак відповідних відомчих інструкцій з чіткими критеріями виявлення таких дітей;
- низький рівень поінформованості про проблему як серед загального населення в цілому, так і серед фахівців відповідних установ та організацій.

У своєму щорічному Звіті щодо імплементації Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми за 2017 рік, група експертів GRETA рекомендує Україні посилити зусилля з протидії торгівлі людьми шляхом розробки програм, спрямованих на зменшення вразливості до торгівлі людьми дітей в інституціях, дітей вулиці, соціальних сиріт, внутрішньо переміщених дітей та дітей у ромських общинах та шляхом забезпечення доступу до відповідних соціальних послуг для дітей-мігрантів. Також рекомендується продовжувати роботу над покращенням процесу ідентифікації та допомоги дітям-жертвам торгівлі людьми шляхом проведення навчань для всіх ключових учасників процесу ідентифікації дітей-жертв торгівлі дітьми для більш ефективної їх роботи в цій сфері, шляхом звернення особливої уваги на потенційно вразливих до торгівлі людьми категорій

дітей та створення мережі притулків для забезпечення кращої реабілітаційної роботи з такими дітьми, та шляхом перегляду та посилення діючого законодавства з метою зменшення ризиків втягнення дітей в експлуатацію батьками (<https://rm.coe.int/greta-2018-20-fgr-ukr-en/16808f0b82>).

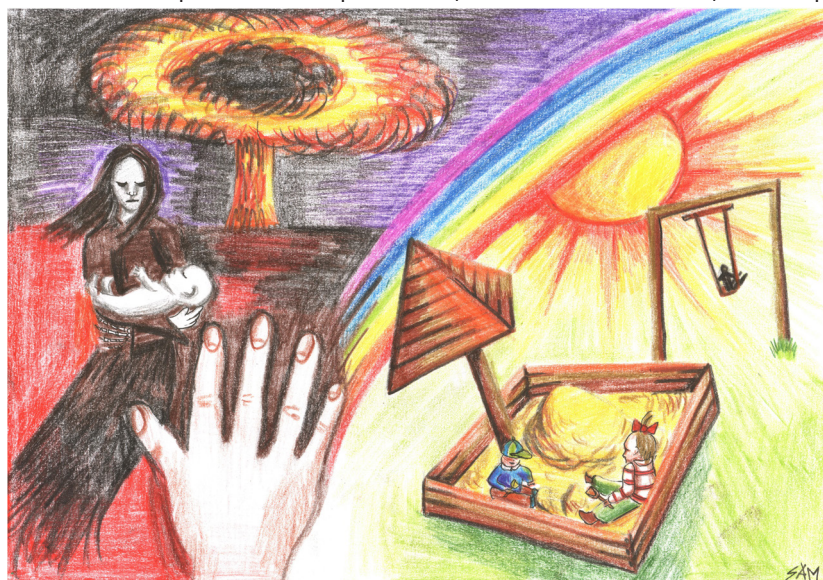
Тому, в даному дослідженні, було вирішено сфокусуватися на роботі з експертами в соціальній сфері, які, відповідно до чинного законодавства чи місій громадських організацій, працюють з жертвами торгівлі людьми та дітьми: Департаменти соціальної політики та охорони здоров'я відповідних адміністративних одиниць, Служби у справах дітей, Центри соціальних служб для сімей, дітей та молоді, Національна поліція та представники профільних неурядових організацій (Карітас, Шлях до життя, А21-Україна).

Протягом вересня-листопада 2018 року польовим дослідником було організовано та проведено 4 фокус-групи для експертів-представників Благодійної організації Карітас в 4 містах, які репрезентують різні регіони України: Київ, Харків, Одеса та Івано-Франківськ, та 12 індивідуальних інтерв'ю з експертами з державної сфери та інших ГО (Київ - 3, Харків - 4, Одеса - 2 та Івано-Франківськ - 3). Гайд для фокус-груп, скрипти фокус-груп та індивідуальних інтерв'ю – в додатках.

Внутрішня торгівля дітьми в Україні, її масштаби та форми поза межами офіційної статистики, регіональні особливості.

1.1. Оцінка кількості випадків торгівлі дітьми в Україні: офіційна статистика та експертна оцінка

За даними Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і



злочинності (UNODC), за останні десять років значно збільшилася кількість дітей, які стають жертвами торгівлі людьми. У 2014 році порівняно з 2004 роком в структурі глобальної торгівлі людьми ця цифра виросла в більш як два рази — з 13 до 28 відсотків.

Загалом, з 2000 року Міжнародна Організація з Міграції надала допомогу 574 дітям-громадянам України, які постраждали від торгівлі людьми, причому більше половини з них постраждали за межами України. Протягом першої половини 2018 року Національна поліція виявила 186 фактів торгівлі людьми, в числі яких 9 неповнолітніх і 7 малолітніх дітей. Офіційна статистика і Міністерства охорони здоров'я України і Національної поліції, як і статистика Міжнародна Організація з Міграції, демонструють помітну тенденцію до зростання кількості фактів торгівлі дітьми за останні роки в Україні. Проте дуже важливе питання тут полягає в тому, чи ці дані відображають тенденцію до зростання кількості випадків торгівлі дітьми в країні чи позитивну динаміку виявлення таких фактів, тобто покращення роботи в цій сфері держави та Нацполіції зокрема.

У звіті по Україні групи експертів GRETA за 2017 рік попри позитивну оцінку зусиль України у протидії торгівлі людьми та дітьми зокрема, міститься пряма рекомендація щодо розробки та впровадження єдиної чіткої системи збору статистичної інформації про кількість випадків та жертв торгівлі людьми.

Попередні гіпотези даного дослідження, що стосувалися торгівлі дітьми в межах України, передбачали, що експерти зможуть дати експертну оцінку кількості випадків торгівлі дітьми в Україні за попередній та поточний календарні роки, поза поодинокими випадками виявлення таких фактів чи то державними органами чи то неурядовими організаціями, зокрема Міжнародна Організація з Міграції, а також оцінити тенденції динаміки цього показника за останні 10 років.

Проте ні у фокус-групах, ні в інтерв'ю експерти не надали ніяких кількісних даних ні щодо кількості випадків торгівлі дітьми за 2017, 2018 роки, ні щодо тенденцій динаміки даного показника. Більш того, експерти з неурядових організацій, опитані у межах фокус-груп, взагалі не стикалися напряму з такими випадками, тому інформацію про відомі їм факти торгівлі дітьми реферували до інших джерел/інших осіб. В індивідуальних інтерв'ю опитані експерти, переважно представники державних органів, надавали дані офіційної статистики у відповідних містах.

1.2. Експертна оцінка форм торгівлі дітьми в Україні та їх динаміка

Попередні дослідницькі гіпотези щодо домінуючих форм торгівлі дітьми в Україні, сформульовані на основі аналізу інформації відкритих

джерел, таких як звіти відповідних державних органів та міжнародних неурядових організацій, соціологічні дослідження відповідної тематики, полягали в тому, що основними формами торгівлі дітьми в Україні є примусове жебрацтво, сексуальна експлуатація та використання дітей у збройному конфлікті - на сході України. Остання форма торгівлі дітьми була зафіксована експертами ОБСЄ та відображена у звіті Державного департаменту США «Про торгівлю людьми у світі», <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/countries/2017/271306.htm>, де зазначено, що «через російську агресію понад 1,3 мільйона осіб зі східної України стали вимушеними переселенцями. Ці люди є особливо вразливими до експлуатації. Жінок та дівчат у зоні конфлікту викрадають, щоб згодом змусити їх до праці або надання сексуальних послуг. Російсько-сепаратистські сили використовують неповнолітніх як солдатів, інформаторів або людський щит».

За даними Нацполіції щодо торгівлі дітьми, то окрім сексуальної експлуатації, продажу дітей для жебракування, продаж дітей здійснюють для вилучення органів: в 2018 році було передано до суду п'ять кримінальних проваджень щодо продажу неповнолітніх з метою вилучення органів <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/za-pivroku-policziya-viyavilamajzhe-200-faktiv-torgivli-lyudmi-z-nix-108-cze-seksualna-ekspluataczia-artem-krishhenko/>

Експертам було запропоновано відкрите питання щодо домінуючих форм торгівлі дітьми в регіоні/Україні, окрім того, польовий дослідник уточнював поширеність інших форм, не названих експертами, за списком.

Поширені форми торгівлі дітьми, Харків

1. Сексуальна експлуатація
2. Продаж дітей
3. Використання дітей у збройному конфлікті
4. Вироблення порнографічної продукції
5. Примусове жебрацтво

Основними формами торгівлі дітьми в Україні харківські експерти назвали сексуальну експлуатацію, продаж дітей та використання дітей у збройному конфлікті – остання альтернатива, вочевидь, пов'язана з територіальною близькістю до тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей. Актуальним для Харкова є й примусове жебрацтво – «є форми примусового жебрацтва (особливо це стосується сімей ромів) – дуже багато дітей стоять в метро Барабашова», «на ринку, на вокзалі – всюди можна побачити таких людей – [жебраків]».

Поширені форми торгівлі дітьми, Київ

1. Примусове жебрацтво
2. Продаж дітей через сурогатне материнство

3. Дрібна злочинна діяльність
4. Примусова праця
5. Усиновлення/удочеріння в комерційних цілях

Найпоширенішими формами торгівлі дітьми в Україні експерти в Києві вважають примусове жебрацтво, продаж дітей через сурогатне материнство та дрібну злочинну діяльність. Такий набір форм торгівлі дітьми частково може бути пояснений тим, що Київ є столицею України та її найбільшим містом, де зосереджена більшість клінік репродуктивної медицини, що пропонують послуги сурогатного материнства. Проте досить поширеною є й сексуальна експлуатація: «був досвід допомоги дівчинці, яка була неповнолітньою, і це була саме сексуальна експлуатація», «якщо дитина до 18 років, то дівчат експлуатують в секс-індустрії, а хлопців – це експлуатація праці».

Також лише в Києві експертами була названа альтернатива усиновлення/удочеріння в комерційних цілях – «багато випадків що у дитячих будинках сімейного типу дітей усиновляли, щоб експлуатувати вдома для важкої роботи», «пригадую такий випадок що здали дітей «в оренду».

Поширені форми торгівлі дітьми, Івано-Франківськ

1. Продаж дітей
2. Примусове жебрацтво
3. Сексуальна експлуатація
4. Примусова праця
5. Трансплантація чи насильницьке донорство

Експертами в Івано-Франківську серед пріоритетних форм торгівлі дітьми в Україні були названі продаж дітей та примусове жебрацтво, на



третьому місці – сексуальна експлуатація, примусова праця та трансплантація – «люди при владі викрадали дітей і лікувались за допомогою їхніх органів», «це [трансплантація] вже дуже налагоджена система». Також в обговоренні згадувалося про «примусовий шлюб. Знаю що такі випадки бувають з дітьми з 15 років».

Поширені форми торгівлі дітьми, Одеса

1. Продаж дітей
2. Примусова праця
3. Сексуальна експлуатація
4. Примусове жебрацтво
5. Вироблення порнографічної продукції; дрібна злочинна діяльність; трансплантація чи насильницьке донорство

Структура найпоширеніших форм торгівлі дітьми в Україні, названих експертами в Одесі, досить схожа на Івано-Франківський варіант: продаж дітей – «молоді мами продають своїх дітей», «продавали дітей у віці 2,5-ти років і навіть підліткового віку», примусова праця – «батьки усиновлюють дітей саме для того, щоб ті в них працювали», «праця дітей навіть в інтернатах є нормальною, хоча ця праця інколи виконується на директора», сексуальна експлуатація та примусове жебрацтво.

З історії малолітньої Ангеліни: «Встановлено, що громадянка України Олена, 1989 року народження, в липні 2016 року народила дівчинку – Ангеліну і самовільно залишивши медичний заклад, передала новонароджену дитину та медичне свідоцтво про народження сторонній особі – Юлії та отримала за це грошову винагороду, після чого була затримана працівниками поліції».

Основними формами торгівлі дітьми в Україні експерти назвали продаж дітей, примусове жебрацтво та сексуальну експлуатацію, поруч із примусовою працею, трансплантацією (за даними Нацполіції, в 2018 році було передано до суду п'ять кримінальних проваджень щодо продажу неповнолітніх з метою вилучення органів), використанням дітей у збройному конфлікті та для дрібної злочинної діяльності.

Варіант «продаж дітей», якого не було в переліку альтернатив, був високо ранжованим у всіх 4 регіонах, що може пояснюватися тим, що влітку 2018 року Національна поліція зафіксувала різкий сплеск спроб батьків продати своїх малолітніх чи новонароджених дітей, що було широко відображено у мас-медіа та мало значний соціальний резонанс – в липні Уповноважений Верховної Ради України з прав людини навіть зробила офіційну заяву про звернення до Мінсоцполітики з цього приводу <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/4818-af-upovnovazhenij-terminovozvertayetsya-do-minsotspolitiki-u-zvyazku-zi/>.

Також помітні деякі відмінності в структурі названих експертами форм торгівлі дітьми в різних містах. Варіанти використання дітей в збройному конфлікті та примусове одруження були згадані лише у Харкові, а продаж дітей через сурогатне материнство та усиновлення з комерційною метою – лише в Києві.

Також варто зауважити, що експерти, залучені до фокусованих групових інтерв'ю, не згадали жодного реального випадку торгівлі дітьми з своєї практики, зазвичай, це опосередкована, непрямка інформація: «бачили новину про використання маленької дитини в порнобізнесі», «одного разу чула про випадок, що викрали дитину – і повернули вже з 1 ниркою», «чула, що був такий випадок», «з її слів дуже багато випадків, коли намагалися продати дітей», «прочитала про випадок, коли світловолоосу, світлооку дитину знайшли в циганській сім'ї» тощо.

Інформації щодо регіональних особливостей чи динаміки форм торгівлі дітьми експертами не було надано взагалі.

1.3. Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми

Експертам було запропоновано відкрите питання щодо основних причин торгівлі дітьми в регіоні/Україні, окрім того, польовий дослідник уточнював ймовірність тих чи інших причин, не названих експертами, по списку.

Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми, Харків

Серед основних причин, що сприяють поширенню торгівлі дітьми в Україні, названих експертами у Харкові, впевнено лідирують:

- низький матеріальний статок родин,

З історії малолітньої Ярослави: «Дізнавшись в січні 2015 року про вагітність, Вікторія у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем, розуміла, що не зможе надати дитині найнеобхіднішого, тому через Інтернет знайшла організацію, яка надасть підтримку та допомогу з пошуку хорошої родини для дитини. Познайомилася з хорошою, фінансово забезпеченою, сімейною, бездітною парою, яка мала бажання усиновити дитину. Дана пара надавала моральну підтримку та допомогу. Коли почалися перейми, дана сімейна пара допомогла Вікторії добратися до пологового будинку. Народжувала Вікторія за підробним паспортом – всі дані, крім фото, тієї жінки (сімейної пари), яка протягом 6 місяців вдавала вагітність. Дитина – Ярослава народилася 01 вересня 2015 року».

- складна життєва ситуація родин,
- недостатня поінформованість суспільства щодо цієї проблеми.

Недосконалість законодавчої бази та формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади в близькому до непідконтрольних Україні територій Харкові проявляються, на думку учасників фокус-групи, в існуванні «проблеми з документами, оформлення документів осіб, які виїжджають з непідконтрольної території», тому що «немає державної статистики переселенців, скільки людей, дітей, старшого покоління її ніхто не веде – скільки осіб які виїжджають, в'їжджають в Україну невідомо», «батько, мати з дитиною не змогли вивезти певний перелік документів і дитина будь-якого віку опиняється без документів, інколи сама, і саме ця категорія дітей є дуже вразливою для використання у різних сферах» та «всі реєстри в Донецькій, Луганській області закриті». Також експерти назвали інші причини, не вказані в переліку, - «невіра дітей що це може статися з ними», та «віртуальна реальність», хоча, очевидно, йшлося про інтернет.

Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми, Київ

В структурі основних причин поширення торгівлі дітьми в Україні, на думку учасників фокус-групи в Києві, домінують:

- формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади,
- низький матеріальний статок родин,

З історії малолітньої Віталіни: «В червні 2016 року громадянкою України Анжелою, 1991 р.н., в пологовому будинку одного з міст Київської області було народжено дівчинку – Віталіну.

Представниками ГУ НП Київської області була здійснена «агентська операція» по перевірці отриманої інформації та з метою документування факту продажу дитини. Під час проведення операції було встановлено, що в червні 2016 року Анжела, продала свою новонароджену дитину незнайомій жінці, Катерині, за 40 тис. грн».

- корупція.

Також експерти високо проранжували такі альтернативи як неготовність вчителів/вихователів/соціальних працівників обговорювати «гострі» питання на зрозумілій для дитини мові та попит/пропозиція (на торгівлю дітьми). Проте експерти відзначили досить широкий перелік причин, що сприяють поширенню торгівлі людьми, серед яких і складні життєві обставини сімей - «більшість дітей, які постраждали від торгівлі людьми, це були діти із сімей в складних життєвих обставинах», і попит/пропозиція – «на дітей є попит», і трансплантація – «людина по частинах коштує дорожче аніж уся разом», і недостатня поінформованість суспільства щодо самої проблеми – «низька поінформованість населення – у школах не вистачає спеціальних навчальних матеріалів», «дуже велика проблема з правовою

обізнаністю усього суспільства».

Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми, Івано-Франківськ

Основними причинами що сприяють поширенню торгівлі дітьми, в Івано-Франківську були названі:

- низький матеріальний статок родин,
- складна життєва ситуація родин,
- проживання у зоні ООС.

Також були запропоновані досить багато причин, не згаданих в списку, серед яких - залежність батьків, втрата основних цінностей – «нівелювання людини як цінності», «відсутність любові один до одного», «криза родинних цінностей», «у сучасному суспільстві діти менше спілкуються з батьками», збройний конфлікт, та недосконалість влади – «бажання влади керувати людьми».

Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми, Одеса

Одеські експерти так само, як і в інших регіонах, вважають головними причинами поширення торгівлі дітьми в Україні:

- низький матеріальний статок родин – «ситуація в країні – зараз багато нестабільності, економічна ситуація, бідність», «культура «в кого більше грошей – той і господар»,
- складну життєву ситуацію родин,
- недостатню поінформованість суспільства.

Вимушена міграція та недосконалість законодавчої бази також є важливими чинниками.

Загалом, експерти в усіх чотирьох регіонах були досить однотайними у визначенні основних причин, що сприяють поширенню торгівлі дітьми в Україні:

- низький матеріальний статок родин,
- складна життєва ситуація родин,
- недостатня поінформованість суспільства щодо проблеми.

З історії малолітнього Давида: «Сім'я перебувала в складних життєвих обставинах. Відсутність житла, коштів на проживання, зловживання матір'ю спиртними напоями призвели до переїзду матері з дитиною до м.Києва.

Марія в соціальних мережах розмістила повідомлення про продаж власної малолітньої дитини. Їй зателефонувала незнайома жінка. Під час телефонного спілкування Марія дізналася, що незнайома не може мати дітей, тому візьме «за винагороду» на виховання дитину. Незнайома за-

пропонувала винагороду за дитину в розмірі 35 тисяч доларів США. Марія, не маючи засобів для існування, та вважаючи, що дитину віддає в хороші руки, погодилася на пропозицію незнайомки».

Тобто бідність, соціальне неблагополуччя та недостатня поінформованість про проблему вважаються експертами основним підґрунтям для торгівлі дітьми. Загалом причин для поширення торгівлі дітьми в Україні є досить багато: це і складна економічна ситуація – «зріст цін і падіння доходів», і криза цінностей, і недосконалість чинного законодавства, зокрема в частині роботи з документами осіб та дітей, що опинилися на тимчасово окупованих територіях. Серед інших причин зазначалося, що в силу вікових особливостей й рівня розвитку, діти можуть часто не ідентифікувати, що опинилися в ситуації торгівлі людьми – «діти уразливі, вони не можуть як доросла людина зважити всі за і проти, вони не усвідомлюють деяких речей в силу свого психічного розвитку», «невіра дітей, що це може трапитися зі мною», корупція, попит-пропозиція [на дітей], віртуальна реальність, втрата основних цінностей [суспільством].

Структури основних причин, що сприяють торгівлі дітьми, названих експертами, в різних містах досить схожі – відмінності дуже незначні.. Інформації щодо регіональних особливостей чи динаміки причин, що сприяють торгівлі дітьми експертами не надано взагалі.

1.4. Потенційний вплив збройного конфлікту на території України та вимушеної міграції на чисельність випадків торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні

Загалом, відкриті дані говорять про широке використання неповнолітніх у збройному конфлікті на сході України. Зокрема ОБСЄ та Департамент США вважають, що діти віком від 15 років беруть участь в активних бойових діях на боці російсько-сепаратистських сил. Уряд України повідомляє про наявність принаймні одного дитячого батальйону Св. Георгія Побідоносця, в якому можуть воювати діти віком від 12 років, що пройшли спеціальну підготовку <https://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/countries/2017/271306.htm>.

На думку експертів, збройний конфлікт на території України впливає на поширеність торгівлі дітьми через зростання бідності, торгівля людьми й дітьми є поширеним явищем на непідконтрольних Україні територіях, проте немає ніякої можливості оцінити її масштаби. Серед основних її форм в зоні конфлікту були названі використання дітей як інформаторів, залучення неповнолітніх у збройний конфлікт з сепаратистського боку – «дітей використовують як інформаторів: змушують дітей йти у бойову зону для підрахунку ворожої техніки, людей, машин», «використовуються

діти, особливо хлопчики для втягнення у збройний конфлікт» та, ймовірно, сексуальна експлуатація – «в Донецькій області є випадок – існують організовані групи, які надають сексуальні послуги для військових», можливо у формі «секс за виживання». Також причиною поширення торгівлі дітьми в зоні Операції об'єднаних сил було названо пошуки людьми доступних способів заробити грошей.

Ще експерти звернули увагу на недосконалу роботу системи «Аркан», яка фактично використовується для контролю переходу через контрольно-пропускні пункти лише пенсіонерів, а не всіх громадян, що полегшило б контроль за перебуванням дітей в зоні Операції об'єднаних сил.

1.5. Сурогатне материнство як фактор ризику поширення торгівлі дітьми

В липні 2018 року Національна поліція та Генеральна прокуратура оголосили про викриття масштабної злочинної схеми з організації сурогатного материнства, пов'язаної з клінікою BioTexCom. За українським законодавством, ДНК дитини, яку виносила сурогатна мати, має збігатися з ДНК хоча б одного з майбутніх батьків, чого не дотримувалася клініка, яка провела загалом 1000 операцій комерційного сурогатного материнства https://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=233260&fp=410. За інформацією правоохоронців, українських немовлят масово вивозили за кордон не з метою всиновлення, а для продажу або навіть донорства органів. Відкрито провадження за статтею 149 Кримінального кодексу «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини».

Інформація, надана експертами щодо поширення комерційного сурогатного материнства як фактора ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми, є дуже скупою та фрагментарною – «ми у своїй практиці жодного разу не стикалися з випадками сурогатного материнства». Проте, експерти фокус-групи в Одесі висловили думку, що «ризик торгівлі людьми через такий спосіб є дуже малий. Тому що, коли люди платять величезні гроші за таку послугу, безпека дитини має бути забезпечена».

Також експерти вважають, що «проблема у недосконалості законодавства, тому що інколи іноземці, коли забирають дитину ніде її не реєструють і по-суті ми не знаємо, що з нею відбувається».

Зокрема, навіть експерти з державної соціальної сфери зауважили, що чинне законодавство не передбачає їх залучення до процесу взагалі, проте була висловлена думка, що «це може бути фактором ризику, тому що цей процес пов'язаний з перетином кордону». Причиною поширеності комерційного сурогатного материнства було названо «потребу заробити грошей» сурогатними матерями, з одного боку, та фінансовий кримі-

нальний інтерес з боку людей «і з влади, і з вищого політикуму», з іншого.

1.6. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми у регіоні/Україні

Експерти запропонували два основні шляхи протидії торгівлі дітьми в Україні:

1 - поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми, просвітницькі кампанії як для дорослих, так і для дітей – «інформаційні кампанії», «проблема з правовою обізнаністю людей», «гарячі лінії», «мають залучати публічних людей, кумирів молоді для того, щоб відомі люди про це відкрито говорили», «психологічна, інформаційна просвіта; проведення інформаційних заходів в першу чергу для батьків», «потрібно проводити більше тренінгів, розповсюджувати інформацію серед дітей» та

2 - покращення взаємодії між державою та неурядовими організаціями в цій сфері – «взаємодія державного і громадського сектору», «кооперація з іншими проектами», «більше взаємодії між ГО та державою», для чого має бути «політична воля держави».

3 - також експерти вважають, що покращення соціального та матеріального добробуту українців та зміни в законодавстві сприятимуть зменшенню торгівлі дітьми – «потрібно створювати робочі місця – дати впевненість людині у завтрашньому дні», «потрібно, щоб було більше прописано законодавство – не вистачає багато деталей, які б могли покращити ситуацію».

4 - важливим способом протидії торгівлі дітьми експерти назвали також розвиток соціальної роботи в громадах – «масштабна програма праці у громадах з проблемними сім'ями», «більш докладна і детальна робота на місцях із сім'ями в СЖО», «навчання соціальних працівників та фахівців таких інституцій як аеропорти, прикордонні служби, вокзали, медики, вчителі, які на своїх постах і робочих місцях за наявності певних знань можуть виявити чи ідентифікувати жертв торгівлі людьми».

Поширення комерційного сурогатного материнства в Україні як фактор ризику зростання торгівлі дітьми.

Сурогатне материнство як спосіб лікування важких форм безпліддя подруж'я чи народження дітей для гомосексуальних пар набуває все більшого поширення в світі. Виділяють дві головні форми сурогатного материнства: альтруїстичну, коли члени родини жіночої статі виношують дитину для безплідної пари близьких родичів (Індія, Канада, Австралія) і комерційну, платну, коли сурогатна матір виношує дитину на замовлення, отримуючи за це грошову винагороду й супровід під час вагітності/пологів, відмовляючись від прав на дитину, навіть якщо вона є донором яйцеклітини (США, Таїланд, Україна, Мексика). До законодавчої заборони в травні 2017 року Індія вважалася центром світового комерційного суро-

гатного материнства.

За даними <https://www.oregonreproductivemedicine.com/all/surrogacy-where-in-the-world/>, в Україні сурогатне батьківство є законодавчо дозволеним для певних категорій батьків, в тому числі й нерезидентів України.

Після заборони комерційного сурогатного материнства в Індії, Україна стала надзвичайно привабливою для комерційного сурогатного материнства для іноземців з ряду вагомих причин:

- низька вартість порівняно з США, наприклад, (приблизно 30-35 тисяч доларів порівняно з 150 тисяч в США);
- законодавчо дозволена та проста юридична процедура (Договір про надання репродуктивних послуг);
- мінімум необхідних для процедури документів;
- відсутність законодавчих обмежень для іноземців як в інших країнах;
- фактична відсутність контролю з боку держави за дотриманням всіх юридичних моментів;
- досить високий рівень розвитку медицини та репродуктивних технологій.

Законодавчо процедура та умови комерційного сурогатного материнства досить чітко виписані в низці документів. Перш за все, сурогатне материнство регламентується статтею 123 Сімейного кодексу України «Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій», наказом МОЗ №24 від 01.02.97 «Про затвердження умов та порядку застосування штучного запліднення, Наказом МОЗ №787 від 09.09.2013 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» та імплантації ембріона» та наказом МОЗ №579 від 29.11.2004 «Про затвердження порядку направлення жінок на проведення першого курсу лікування безплідності».

Зокрема стаття 123 Сімейного кодексу чітко прописує батьківство дитини, виношеної та народженої сурогатною матір'ю:

Стаття 123. Визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій

1. У разі народження дружиною дитини, зачатой в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини.
2. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя.
3. Подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Приватні клініки повинні мати ліцензію Міністерства охорони здоров'я на цей вид діяльності, це регламентується Постановою КМУ №286 від 2.03.2016 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності банків пуповинної крові, інших тканин і клітин людини згідно з переліком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я».

Точних даних нема, але за оцінками експертів, в Україні працюють більше 40 клінік репродуктивної медицини, а річний обсяг галузі становить близько 2000 операцій на рік. За оцінковими ж даними, близько 80% клієнтів – іноземці.

В США є спеціальні агенції, які виконують функції посередників між усіма сторонами процесу: батьками, клінікою, сурогатною матір'ю, дитиною та виступають гарантами дотримання умов договору та дотримання прав усіх сторін процесу. В Україні іноземці та громадяни України, надавши відповідній клініці документи, що підтверджують безплідність одного з подружжя, підписують договір з клінікою та з сурогатною матір'ю, яку клініка може запропонувати. Сурогатні матері повинні відповідати ряду критеріїв, визначених Міністерством охорони здоров'я: бути фізично та психічно здоровими та мати власних дітей. Отримавши біоматеріал батьків чи одного з батьків, відбувається процедура штучного запліднення та імплантації ембріона. Після народження дитини клініка ж видає батькам медичну довідку про генетичну спорідненість з дитиною, на підставі чого відбувається реєстрація дитини відповідними державними органами та отримання свідоцтва про народження.

Незалежні експерти вказують, що в Україні немає жодного контролю і регламентації цієї сфери, а найбільша прогалина – довідку про генетичну спорідненість замість ДНК-тесту видає сама клініка, що уможливорює численні спекуляції та фактично торгівлю дітьми, якщо дитина генетично не є рідною з батьками.

На жаль, ця тема виявилася настільки закритою, що не вдалося провести жодного інтерв'ю з тематики комерційного сурогатного материнства для аналізу.

Також, ця частина дослідження передбачалася окремим блоком питань в гайді фокус-груп та індивідуальних експертних інтерв'ю, проте залучені, як до групових, так і до індивідуальних інтерв'ю, експерти виявилися недостатньо компетентними для обговорення такої вузькоспеціалізованої та досить-таки закритої теми як комерційне сурогатне материнство та можливостей використання його як однієї з форм торгівлі дітьми.

Короткі висновки та рекомендації

Дослідження «Торгівля дітьми в Україні: Продаж дітей та сурогатне материнство» проводилося МБФ «Карітас України» в серпні-грудні 2018

року за фінансової підтримки Карітас Франції.

Основними завданнями дослідження були якісний та кількісний аналіз ситуації з торгівлею дітьми в Україні, збір та аналіз інформації про випадки продажу дітей, аналіз явища сурогатного материнства, його вплив на дитину та відношення до можливості використання дітей для різних цілей та розробка рекомендацій для покращення ситуації з запобіганням торгівлею дітьми.

Дослідження проводилося шляхом проведення експертних фокус-груп та індивідуальних експертних інтерв'ю в 4 регіонах України на основі розроблених гайдів для фокус-груп (гайди та транскрипти надані в Додатках).

На жаль, аналіз відкритих даних щодо кількості зафіксованих випадків торгівлі дітьми в Україні показав загалом дуже малу їх кількість в абсолютних цифрах - Департаментом боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України упродовж 2011–2016 рр. було зафіксовано лише 49 злочинів, які стосувалися торгівлі дітьми. Тоді як лише Міжнародна Організація з міграції з 2000 року надала допомогу принаймні 574 дітям-громадянам України, які постраждали від торгівлі людьми. Низький рівень виявлення випадків торгівлі дітьми на практиці пов'язаний як з низьким рівнем поінформованості про проблему і серед загального населення в цілому і серед фахівців відповідних установ та організацій, так і з відсутністю єдиної чіткої системи збору статистичної інформації про кількість випадків та жертв торгівлі людьми, в тому числі й дітьми в Україні.

Основними формами торгівлі дітьми в Україні експерти назвали продаж дітей, примусове жебрацтво та сексуальну експлуатацію, поруч із примусовою працею, виробництвом порнографічної продукції, трансплантацією (за даними Нацполіції, в 2018 році було передано до суду п'ять кримінальних проваджень щодо продажу неповнолітніх з метою вилучення органів), використанням дітей у збройному конфлікті та для дрібної злочинної діяльності.

Низький матеріальний статок родин, складні життєві обставини сімей та недостатня поінформованість про проблему вважаються експертами основним підґрунтям для торгівлі дітьми. Загалом причин для поширення торгівлі дітьми в Україні є досить багато: це і складна економічна ситуація – «зріст цін і падіння доходів», і формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади, і криза цінностей, і недосконалість чинного законодавства, зокрема в частині роботи з документами осіб та дітей, що опинилися на тимчасово окупованих територіях. Серед інших причин називалися вікові особливості розвитку дітей, коли останні можуть не іденти-

фікувати, що опинилися в ситуації торгівлі людьми, корупція, попит-позиція, віртуальна реальність, втрата основних цінностей.

На думку експертів, збройний конфлікт на території України впливає на поширеність торгівлі дітьми через зростання бідності. Торгівля людьми й дітьми є поширеним явищем на непідконтрольних Україні територіях, проте немає ніякої можливості оцінити її масштаби. Серед основних її форм в зоні конфлікту були названі використання дітей як інформаторів, залучення неповнолітніх у збройний конфлікт з боку сепаратистів та, ймовірно, сексуальна експлуатація, можливо у формі «секс за виживання».

В Україні сурогатне материнство є законодавчо дозволеною допомогою репродуктивною технологією для певних категорій батьків, в тому числі й нерезидентів України. Попри відсутність закону про сурогатне материнство та самого терміну в українському законодавстві, після заборони комерційного сурогатного материнства в Індії, Україна стала надзвичайно привабливою для комерційного сурогатного материнства для іноземців з ряду вагомих причин:

- низька вартість порівняно з США, наприклад, (приблизно 30-35 тисяч доларів порівняно з 150 тисяч в США);
- законодавчо дозволена та проста юридична процедура (Договір про надання репродуктивних послуг);
- мінімум необхідних для процедури документів;
- відсутність законодавчих обмежень для іноземців як в інших країнах;
- фактична відсутність контролю з боку держави за дотриманням всіх юридичних моментів;
- досить високий рівень розвитку медицини та репродуктивних технологій.

Незалежні експерти вказують, що в Україні немає жодного контролю і регламентації цієї сфери, а найбільша прогалина – довідку про генетичну спорідненість замість ДНК-тесту видає сама клініка, що уможлиблює численні спекуляції та фактично торгівлю дітьми, якщо дитина генетично не є рідною з батьками.

Основними шляхами протидії торгівлі дітьми в Україні експерти назвали:

- поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми, просвітницькі кампанії як для дорослих, так і для дітей,
- покращення взаємодії між державою та неурядовими організаціями в цій сфері,
- створення єдиної чіткої системи збору статистичної інформації про кількість випадків та жертв торгівлі людьми,
- покращення соціального та матеріального добробуту українців та зміни в законодавстві,
- розвиток соціальної роботи в громадах.

Історія Давида **Історія малолітнього Давида** **(вид експлуатації – продаж дитини в Україні)**

Гр. України Давид, 2015 року народження, уродженець Житомирської області, м. Олевськ.

З народження виховувався матір'ю Марією, 1995 року народження. Сім'я перебувала в складних життєвих обставинах. Відсутність житла, коштів на проживання, зловживання матір'ю спиртними напоями призвели до переїзду матері з дитиною до м.Києва.

Марія в соціальних мережах розмістила повідомлення про продаж власної малолітньої дитини. Їй зателефонувала незнайома жінка. Під час телефонного спілкування Марія дізналася, що незнайома не може мати дітей, тому візьме «за винагороду» на виховання дитину. Незнайома запропонувала винагороду за дитину в розмірі 35 тисяч доларів США. Марія, не маючи засобів для існування, та вважаючи, що дитину віддає в хороші руки, погодилася на пропозицію незнайомки.

В жовтні 2017 року, приїздивши в с. Софіївська Борщагівка Київської області, зустрілася з незнайомою жінкою та віддала Давида. Отримавши 35 тисяч доларів США, Марію відразу затримали правоохоронні органи.

Незнайомою жінкою виявилася співробітниця слідчо-оперативного відділу Національної поліції України, які довгий час відслідковували дії Марії в соціальних мережах.

Марію піддано кримінальній відповідальності за продаж дитини. Наразі Марія перебуває в місцях позбавлення волі, а малолітній Давид є постраждалою особою та поміщений до «Спеціалізованого обласного будинку дитини».

Фахівцями Консультаційного центру з Протидії торгівлі людьми БФ «Карітас-Київ», за зверненням Служби у справах дітей та сім'ї, дитині (через законного представника) надана допомога:

- у встановленні статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;
- сприяння у формуванні пакету документів для оформлення одноразових виплат на дитину з відкриттям соціального рахунку;
- сприяння у формуванні пакету документів задля поміщення дитини до патронатної сім'ї;
- сприяння у консультації логопеда та дитячого психолога.

Історія Віталіни

Історія малолітньої Віталіни

В червні 2016 року громадянкою України Анжелою, 1991 р.н., в пологовому будинку одного з міст Київської області було народжено дівчинку – Віталіну.

Представниками ГУ НП Київської області була здійснена «агентська операція» по перевірці отриманої інформації та з метою документування факту продажу дитини. Під час проведення операції було встановлено, що в червні 2016 року Анжела, продала свою новонароджену дитину незнайомій жінці, Катерині, за 40 тис. грн.

Правоохоронними органами вилучено дитину та передано до лікарні.

Відносно Анжели зареєстровано кримінальне провадження та обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Оскільки батько дитини записаний зі слів матері (ч.1 ст. 135 СК України), то Рішенням Виконавчого комітету міської ради Віталіну тимчасово влаштовано у сім'ю патронатного вихователя.

Наразі дитина не позбавлена батьківських прав, перебуває в патронатній сім'ї, забезпечена всім необхідним. Горьоматір перебуває під вартою та судовим слідством.

Історія Ангеліни

Історія малолітньої Ангеліни

Гр. України Ангеліна, 2016 року народження, уродженка селища Київської області, перебуває на державному утриманні в Спеціалізованому будинку дитини.

З повідомлення Центру первинної медико-санітарної допомоги та УБЗПТЛ в Київській області встановлено, що громадянка України Олена, 1989 року народження, в липні 2016 року народила дівчинку – Ангеліну в центральній районній лікарні Київської області.

Олена самовільно залишивши медичний заклад, передала новонароджену дитину та медичне свідоцтво про народження сторонній особі – Юлії та отримала за це грошову винагороду, після чого була затримана працівниками поліції.

Як було встановлено досудовим розслідуванням, гр. Олена до народження дитини мала намір вчинити злочин відносно своєї дитини, а саме: в червні 2016 року, зустрівшись за попередньою домовленістю з Юлією висловила пропозицію останній щодо незаконної угоди відносно

дитини, яку повинна народити у липні 2016 року, тобто продати її за грошову винагороду.

Дитина була вилучена у гр. Олени правоохоронними органами про що складено Акт вилучення дитини, котра стала об'єктом злочину, та передана до дитячого відділення лікарні. Згодом поміщена до Спеціалізованого будинку, керівник якого й є законним представником дитини.

В липні 2016 року відносно Олени зареєстровано кримінальне провадження. Службою у справах дітей позбавлено Олену батьківських прав. Наразі Ангеліна вже удочерена та проживає в сім'ї.

Історія Ярослави

Історія дитини Ярослави

Вікторія 1992 р.н., з грудня 2013 р. по грудень 2014 року, проживала в цивільному шлюбі з коханим Сергієм, від якого завагітніла.

В грудні 2014 року вирішили проживати окремо та вона повернулася жити до матері.

Дізнавшись в січня 2015 року про вагітність, повідомила колишнього цивільного чоловіка Сергія, який наполягав на аборті. Вікторія відмовилася від аборту, оскільки була перша вагітність, та вирішила народити дитину. У зв'язку зі скрутним матеріальним становищем, розуміла, що не зможе надати дитині найнеобхіднішого, тому через Інтернет знайшла організацію, яка надасть підтримку та допомогу з пошуку хорошої родини для дитини. Познайомилася з хорошою, фінансово-забезпеченою, сімейною, бездітною парою, яка мала бажання усиновити дитину. Дана пара надавала моральну підтримку та допомогу. Коли почалися перейми, дана сімейна пара допомогла Вікторії добратися до пологового будинку. Народжувала Вікторія за підробним паспортом – всі дані, крім фото, тієї жінки (сімейної пари), яка протягом 6 місяців вдавала вагітність.

Дитина - Ярослава народилася 01 вересня 2015 року.

Мати Вікторії дізналася про народження дитини, Ярослави, та прийшла до пологового будинку, де почала шукати свою дочку Вікторію. Лікарі зрозуміли, що Вікторія народжувала за підробним паспортом – повідомили прокуратуру. Прокуратура порушила кримінальне провадження відносно Вікторії.

Новонароджену дитину, Ярославу, разом з Вікторією забрала з лікарні мати Вікторії (бабушка дитини).

Пологовий будинок не видав Вікторії довідку про народження дитини, оскільки юридично народжувала інша жінка.

Оскільки Вікторія - молода матір, яка перебувала в уразливому стані

та підвищеному психоемоційному стані у зв'язку з вагітністю та пологами, юристом в рамках допомоги надана юридична консультація, юридичний супровід в ході якого отримано рішення суду про встановлення батьківства, отримання свідоцтва про народження дитини.

Наразі вирішується питання про пом'якшення покарання Вікторії та в подальшому залишення дитини з матір'ю. Вікторія працевлаштована, а дитиною (постраждалою особою) піклується бабушка дитини (матір Вікторії).

Додаток 2. Гайд експертних фокус-груп

Вступ: Привітання, представлення мети дослідження та зустрічі, подяка за можливість прийти, дозвіл на запис (розмова конфіденційна, запис буде використаний лише дослідником для написання звіту), презентація модератора і коротка презентація учасників. (10 хв)

Блок 1 – для фокус-групи та всіх експертів.

Внутрішня торгівля дітьми в Україні, її масштаби та форми поза межами офіційної статистики, регіональні особливості.

1.1. Експертна оцінка чисельності випадків торгівлі дітьми в регіоні/Україні

За даними Глобальної доповіді ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ щодо торгівлі людьми, майже кожна третя жертва торгівлі людьми у світі – дитина. За даними дослідження, проведеного для МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З МІГРАЦІЇ, понад 230 000 українців постраждали від торгівлі людьми з 1991 року, що робить Україну однією з основних країн походження постраждалих від сучасного рабства в Європі.

Але, як Ви знаєте, офіційна статистика щодо випадків торгівлі дітьми в Україні надзвичайно скупа: за даними Мінсоцполітики, в 2107 році лише 16 дітей отримали статус постраждалих. Протягом першої половини 2018 року Нацполіція виявила 186 фактів торгівлі людьми, в числі яких 9 неповнолітніх і 7 малолітніх дітей. З 2000 року МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ З МІГРАЦІЇ надала допомогу 574 дітям-громадянам України, які постраждали від торгівлі людьми, причому більше половини з них постраждали за межами України.)

Як би Ви оцінили реальну кількість дітей, які стали жертвами торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні за останні 10 років, 2017, 2018? Чи цей показник має тенденції до зростання чи спадання?

1.2. Експертна оцінка форм торгівлі дітьми в регіоні/Україні та їх динаміка

Як Ви вважаєте, які форми торгівлі дітьми мають місце у Вашому регіоні/Україні в цілому? Які зміни відбуваються в структурі форм торгівлі дітьми, якщо такі мають місце? Які нові форми мають місце у Вашому регіоні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами форми торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Сексуальна експлуатація
Вироблення порнографічної продукції
Примусове жебрацтво
Примусова праця
Дрібна злочинна діяльність
Усиновлення/удочеріння в комерційних цілях
Трансплантація чи насильницьке донорство
Використання дітей у збройному конфлікті
Примусове одруження
Продаж дітей через сурогатне материнство
Інші форми

1.3. Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, якими є основні фактори ризику поширення торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами фактори ризику торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Низький матеріальний статок родин
Складна життєва ситуація родин
Втрата провідної ролі родини у вихованні дитини
Недостатня поінформованість суспільства щодо самої проблеми
Неготовність вчителів/вихователів/соціальних працівників обговорювати «гострі» питання на зрозумілій для дитини мові
Вимушена міграція
Проживання в зоні ООС
Недосконалість законодавчої бази
Формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади
Інші

1.4. Потенційний вплив збройного конфлікту на території

України та вимушеної міграції на чисельність випадків торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні

Чи вважаєте Ви, що збройний конфлікт на сході України є фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? Якщо так, то як саме впливає?

1.5. Сурогатне материнство як фактор ризику поширення торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, чи поширення комерційного сурогатного материнства у Вашому регіоні/Україні може бути фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми?

1.6. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми у регіоні/Україні

Як Ви вважаєте, якими шляхами можна ефективно протидіяти торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами шляхи протидії торгівлі дітьми зі списку нижче – чи можуть вони змінити ситуацію в регіоні/Україні)

Поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми

Зміни в законодавстві

Збільшення ефективності роботи та взаємодії органів виконавчої влади в цій сфері

Превентивна робота з сім'ями в СЖО

Превентивна просвітницька робота з дітьми та педагогами в системі освіти

Інше

Додаток 3. Блок питань для експертів у сфері сурогатного материнства

Поширення комерційного сурогатного материнства в Україні як фактор ризику зростання торгівлі дітьми.

2.1. Торгівля дітьми через сурогатне материнство – оцінка реальної загрози

Як би Ви оцінили можливість торгівлі дітьми шляхом сурогатного материнства і чому? Як це можливо технічно?

2.2. Система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та її слабкі ланки, що можуть сприяти торгівлі дітьми

Як працює система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та діяльності приватних клінік репродуктивної медицини? Хто контролює дотримання всіх правових норм щодо усіх сторін процесу комерційного сурогатного материнства та донації яйцеклітин: клінік, батьків, дітей та сурогатних матерів? Яким чином встановлюється біологічний зв'язок дитини, народженої сурогатною матір'ю з біологічними батьками?

2.3. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми через сурогатне материнство

Що в системі комерційного сурогатного материнства треба змінити для мінімізації ризику торгівлі дітьми?

Законодавчі зміни – які?

Посилення контролю за діяльністю приватних клінік репродуктивної медицини

Запровадження інституту агенцій як ланок, що контролюватимуть процес і дотримання прав усіх сторін

Інше

Додаток 4. Скрипти фокус-груп.

Місто Київ ФОКУС ГРУПА

1.7. Експертна оцінка чисельності випадків торгівлі дітьми в регіоні/Україні

Як би Ви оцінили реальну кількість дітей, які стали жертвами торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні за останні 10 років, 2017, 2018? Чи цей показник має тенденції до зростання чи спадання?

- Останнім часом дуже багато оголошень про пропажу дітей і ми ніколи не знаємо, що з цією дитиною відбувається.

Масштаби є достатньо великі, а інформації і інформованості населення недостатньо.

Також по телебаченню завжди бачу оголошення «пропала дитина» - кожного тижня є нові оголошення. Ці діти дуже просто можуть використовуватися в сексуальній експлуатації.

- Декілька років тому працював з ромським населенням – коли в них жінка народжує дитину, ті виплати, які їй дають не йдуть на дитину. Це порушення прав дитини.

В Києві було декілька випадків коли бачили, що дитину просто затачують в машину і її вже не бачили.

1.8. Експертна оцінка форм торгівлі дітьми в регіоні/Україні та їх динаміка

Як Ви вважаєте, які форми торгівлі дітьми мають місце у Вашому регіоні/Україні в цілому? Які зміни відбуваються в структурі форм торгівлі дітьми, якщо такі мають місце? Які нові форми мають місце у Вашому регіоні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами форми торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Сексуальна експлуатація

Вироблення порнографічної продукції

Примусове жебрацтво

Примусова праця

Дрібна злочинна діяльність

Усиновлення/удочеріння в комерційних цілях

Трансплантація чи насильницьке донорство

Використання дітей у збройному конфлікті

Примусове одруження

Продаж дітей через сурогатне материнство

Інші форми

- Згадую, що в Київській області був процес, коли один з директорів притримував дітей на усиновлення саме для людей з-за кордону.

- Коли я працювала в соціальній службі, пригадую такий випадок, що здали дітей «в оренду». Батьки були невпевнені, що хочуть усиновити дітей і їх, скажемо так, дали сім'ї на Різдво, щоб вони вирішили остаточно так чи ні. Це було нелегально, ніде не було зазначено, що там відбувалося і ніхто потім не думав за моральний стан дитини.

- У нас було багато випадків що у дитячих будинках сімейного типу дітей усиновляли, щоб експлуатувати вдома для важкої роботи. Також не потрібно забувати, що це інструмент для отримання бюджетних коштів – за кожну дитину ти отримуєш кошти.

1.9. Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, якими є основні фактори ризику поширення торгівлі

дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами фактори ризику торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Низький матеріальний статок родин

Складна життєва ситуація родин

Втрата провідної ролі родини у вихованні дитини

Недостатня поінформованість суспільства щодо самої проблеми

Неготовність вчителів/вихователів/соціальних працівників обговорювати «гострі» питання на зрозумілій для дитини мові

Вимушена міграція

Проживання в зоні ООС

Недосконалість законодавчої бази

Формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади

Інші

- На мою думку, це недосконале судочинство, корупція, збройний конфлікт.

- Подивимось, на що сьогодні є комерційно високий попит – ломбарди, казино, кредит кафе. Також і на дітей є попит.

- Я вважаю, що це низька поінформованість населення – у школах не вистачає спеціальних навчальних матеріалів.

- Також є простір у використанні фінансових махінацій, не все зараз контролювано. На законодавчому рівні має бути зафіксовано.

- Також присутній комерційний елемент – торгівля людьми набагато дешевше відбувається в Україні.

- Це ще про морально-етичну складову – якщо людина не має базових моральних цінностей, то їй набагато легше зробити злочин. Дівчина яка була в сім'ї – їй сказали в 14 років що вона трохи підросте і її відправлять закордон в Німеччину працювали в проституції.

- Як би це не звучало цинічно - людина по частинах коштує дорожче аніж уся разом.

- Також процвітають дитячі модельні агенції – вони робили дуже відверті фотосесії. У людей, по перше, виховуються неправильні цінності, а по друге, готується попит на неповнолітніх.

1.10. Потенційний вплив збройного конфлікту на території України та вимушеної міграції на чисельність випадків торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні

Чи вважаєте Ви, що збройний конфлікт на сході України є фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? Якщо так, то як саме впливає?

- Є споживацьке ставлення до отримання якоїсь допомоги і це більше стосується вимушених переселенців. Де на чому можна заробити – люди шукають способи. Можна нічого не робити – там попрошу і там попрошу.

- Мені здається, що масштаби торгівлі людей саме в зоні конфлікту ми не можемо досягнути, і ми не маємо можливості зрозуміти, що там відбувається.

1.11. Сурогатне материнство як фактор ризику поширення торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, чи поширення комерційного сурогатного материнства у Вашому регіоні/Україні може бути фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми?

1.12. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми у регіоні/Україні

Як Ви вважаєте, якими шляхами можна ефективно протидіяти торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами шляхи протидії торгівлі дітьми зі списку нижче – чи можуть вони змінити ситуацію в регіоні/Україні)

Поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми

Зміни в законодавстві

Збільшення ефективності роботи та взаємодії органів виконавчої влади в цій сфері

Превентивна робота з сім'ями в СЖО

Превентивна просвітницька робота з дітьми та педагогами в системі освіти
Інше

- Інформаційні кампанії, гарячі лінії, кооперація з іншими проектами.

- Ми працюємо з ВПО серед всіх жертв які отримали допомогу – потрібно розширити і покращити це.

- Взаємодія державного і громадського сектору.

- Протиборство між громадськими та державними структурами.

- Немає єдиної бази постраждалих – її немає і не буде. Це все через конкуренцію та донорів. Одна людина може бути ВПО і бути в статус полоненого. І не завжди це прослідковується.

Блок 2 – лише для експертів у сфері сурогатного материнства.

Поширення комерційного сурогатного материнства в Україні як

фактор ризику зростання торгівлі дітьми.

2.1. Торгівля дітьми через сурогатне материнство – оцінка реальної загрози

Як би Ви оцінили можливість торгівлі дітьми шляхом сурогатного материнства і чому? Як це можливо технічно?

2.2. Система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та її слабкі ланки, що можуть сприяти торгівлі дітьми

Як працює система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та діяльності приватних клінік репродуктивної медицини? Хто контролює дотримання всіх правових норм щодо усіх сторін процесу комерційного сурогатного материнства та донорів яйцеклітин: клінік, батьків, дітей та сурогатних матерів? Яким чином встановлюється біологічний зв'язок дитини, народженої сурогатною матір'ю з біологічними батьками?

2.3. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми через сурогатне материнство

Що в системі комерційного сурогатного материнства треба змінити для мінімізації ризику торгівлі дітьми?

Законодавчі зміни – які?

Посилення контролю за діяльністю приватних клінік репродуктивної медицини

Запровадження інституту агенцій як ланок, що контролюватимуть процес і дотримання прав усіх сторін

Інше

1.1. Експертна оцінка чисельності випадків торгівлі дітьми в регіоні/Україні.

Як би Ви оцінили реальну кількість дітей, які стали жертвами торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні за останні 10 років, 2017, 2018? Чи цей показник має тенденції до зростання чи спадання?

- Оскільки я працюю на соціальному порталі, були випадки, коли на нашому сайті розміщали вакансії на сурогатне материнство.

Ми намагаємося модерувати вакансії на сайті, але не завжди можемо все проконтролювати або можемо щось впустити. Сайт у нас направлений на вразливі категорії населення, тому люди на такі вакансії можуть відкликатись.

Але на жаль, ми не знаємо, що на інших сайтах, не можемо це ніяким чином контролювати. Можу сказати, що це великий ризик для жінок, які погоджуються.

Повертаючись до питання інших форм торгівлі дітьми, як ви думаєте, яка наразі ситуація?

Нещодавно спілкувалася з колегою, яка працювала в інтернаті, вона каже, що є дуже багато випадків коли намагалися продати дітей. Вона лише нещодавно почала працювати в Карітасі, і можна зробити висновок, що такі ситуації відбувалися не так давно – близько 5 років тому. Це інформація з одного інтернату, але я знаю, що ця жінка також спілкувалася з колегами з інших інтернатів, і зі слів її колег, ця ситуація не поодинокі, таке відбувалося і в інших інтернатах. (всі ці інтернати знаходяться в Донецькій області)

- Можливо, сьогодні торгівлю дітьми афішують не так багато, як торгівлю дорослими. Тільки зараз згадала випадок у своєму житті: я сама з Луганської області, зі Стаханова. Був випадок, що у пологовому будинку, який я час від часу відвідувала після вагітності, у розмові з акушеркою дізналася, що породілля буде віддавати свою дитину. Акушерка сказала, що таких діточок швидко забирають – вони знаходяться на спеціальному обліку і потім їм дуже швидко знайдуть сім'ю. Завжди є батьки, які хочуть усиновити здорову дитину, і в цьому випадку вони це зможуть зробити за гроші. Ми маємо офіційне влаштування дитини в прийомну сім'ю. Але завжди є ризик, що дитина може потрапити не в ті руки.

Нещодавно був виявлений випадок, що усиновлена дівчинка з України в Америці була використана для хатньої і трудової експлуатації, її

утримували як рабіню.

Якщо я вас правильно зрозуміла, загрозою і плацдармом для продажу дітей і зокрема немовлят, можуть бути пологові будинки і служби, які дозволяють «купити» дитину за гроші, а також під загрозою є діти в інтернатах.

- Хоча це все і має місце, викрити це дуже важко. Сумніваюсь, що це відбувається у великих масштабах, все ж таки тут прив'язана держава. З приводу усиновлення, пам'ятаю була ситуація, що звернулася молода сім'я і хотіла усиновити дитину, але вони були аж 200ми в черзі.

На мою думку, зараз це більше під наглядом і контролюється більше, але все одно ризики є. З приводу масштабності, то особисто я не стикалася, але з того, що я бачу в медіа і соціальних мережах – цих випадків побільшало.

- Одного разу прочитала про випадок, коли світловолосу, світлооку дитину знайшли в циганській сім'ї, що звичайно ж не була її рідною. Я, саме як мама, відчуваю тривогу.

- Ми маємо справу з тим, що бачимо збільшення масштабів цієї проблеми. Хочу додати, що є форми примусового жебрацтва (особливо це стосується сімей ромів) – дуже багато дітей стоять в метро Барабашова.

- Дуже відрізняється ситуація з жебрацтвом у різних містах України. Наприклад, була одного дня у Запоріжжі, і не побачила там жодного безхатька чи жебрака. Коли ми приїхали до Харкова, я була вражена – на ринку, на вокзалі – всюди можна побачити таких людей. На мою думку, жебрацтво має хвилеподібний характер.

З жебракуванням ромів ситуація є трохи специфічною, але коли трапляються випадки примусового викрадання і залучення до жебракування і експлуатації, звичайно, це незаконно. Хотіла б також згадати випадок, коли роми незаконно вивезли одного хлопчика жебракувати до Німеччини, а іншу дівчинку – до Москви. Для них це є інструмент для здобування великих коштів, оскільки хлопчик в Німеччині нажебракує не кілька сотень гривень, а кілька сотень євро.

Іноколи маленьких дітей на руках у матерів напоюють алкоголем, щоб вони не «заважали». І уявіть собі, що стається з такими дітьми під впливом алкоголю чи наркотиків. Звичайно, така дитина довго не протягне – вона може померти.

- Я в Карітасі працюю вже певний час, сама є переселенкою і хочу сказати про дуже велику проблему, яка завжди обговорюється – проблема з оформленням документів осіб, які виїжджають з непідконтрольної території. Я поясню, як це пов'язано з торгівлею людьми, трудовою експлуатацією тощо. Немає державної статистики переселенців – скільки дітей,

людей старшого покоління, її ніхто не веде. Скільки осіб виїжджають та в'їжджають в Україну – невідомо. Немає чіткого статусу паспортів. Разом з партнерськими організаціями, ми боремося і хочемо, щоб були внесені зміни в чинне законодавство. Всі реєстри в Донецькій, Луганській області закриті. Наприклад, батьки з дитиною не змогли вивезти певний перелік документів, і дитина будь-якого віку опиняється без документів, а інколи зовсім сама. Саме ця категорія дітей є дуже вразливою для використання у різних сферах.

У нас є застарілі державні нормативні документи, які створюють більше перепон, аніж допомоги людині, яка не зі своєї вини опинилась на непідконтрольній території.

Люди, які мають не вклеєні фотокартки в 25 та 45 років – вони виїжджають, і потім міграційні служби просять додаткові документи від людей, які ті просто не можуть надати. І якщо у них немає інших документів з фотокарткою – все, людину не ідентифікують.

- Також хотіла б додати за документи на непідконтрольній території. У нас є діти, які народжені на непідконтрольній території України (ДНР, ЛНР) і мають відповідно такі документи – свідоцтво про народження ЛНР, ДНР. Як зараз відбувається присвоєння громадянства для цих дітей: батьки або представники дитини повинні виїхати на територію України і через суд встановити факт, який має юридичне значення, і довести те, що дитина була народжена на непідконтрольній території України. І тільки на підставі рішення суду держава Україна видає свідоцтво про народження. Хоча й були внесені певні зміни в законодавство України, наразі це не працює.

Дякую за інформацію. Тобто можна зробити висновок, що люди які є з непідконтрольних територій і не мають документів, є фактично невидимими для держави. Тут є дуже великий простір для використання і зловживання цим станом людей. Також собі пригадала, що схожа ситуація в Албанії. Оскільки там країна є ближче до Європейського Союзу, часто матері перевозять дітей туди-сюди для жебрацтва або й зовсім залишають їх.

1.2. Експертна оцінка форм торгівлі дітьми в регіоні/Україні та їх динаміка.

Як Ви вважаєте, які форми торгівлі дітьми мають місце у Вашому регіоні/Україні в цілому? Які зміни відбуваються в структурі форм торгівлі дітьми, якщо такі мають місце? Які нові форми мають місце у Вашому регіоні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами форми торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Сексуальна експлуатація
Вироблення порнографічної продукції
Примусове жебрацтво
Примусова праця
Дрібна злочинна діяльність
Усиновлення/удочеріння в комерційних цілях
Трансплантація чи насильницьке донорство
Використання дітей у збройному конфлікті
Примусове одруження
Продаж дітей через сурогатне материнство
Інші форми

1.3. Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, якими є основні фактори ризику поширення торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами фактори ризику торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Низький матеріальний статок родин
Складна життєва ситуація родин
Втрата провідної ролі родини у вихованні дитини
Недостатня поінформованість суспільства щодо самої проблеми
Неготовність вчителів/вихователів/соціальних працівників обговорювати «гострі» питання на зрозумілій для дитини мові
Вимушена міграція
Проживання в зоні ООС
Недосконалість законодавчої бази
Формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади
Інші

- Як не мене, загальна економічна ситуація, зріст цін і падіння доходів – все впливає на ситуацію з торгівлею людьми.

- Також є великий вплив віртуальної інформації – можливі випадки викрадення – ризики для підростаючого покоління (інтернет торгівля людьми). Часто використовують дітей підлітків для порнографії (шантаж, викрадення коштів, трудова експлуатація).

- Також є ситуація виїзду українців за кордон. Багато людей зі сходу країни майже ніколи не були закордоном, і є велика загроза торгівлі саме цими людьми, адже вони інколи часто хочуть просто виїхати. Вони не завжди слідкують за документами і в пошуках роботи бувають необережними.

1.4. Потенційний вплив збройного конфлікту на території України та вимушеної міграції на чисельність випадків торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні.

Чи вважаєте Ви, що збройний конфлікт на сході України є фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? Якщо так, то як саме впливає?

- Так, безперечно. Згадую такі випадки, коли дітей використовують як інформаторів: заставляють дітей йти у бойову зону для підрахунку ворожої техніки, людей, машин.

Або навіть у військових цілях – для дітей, які виростають на війні, насильство стає нормою, вони не до кінця розуміють, коли відбувається щось у межах норм, а коли це переходить межу та перетворюється у насильство чи експлуатацію.

Чи зустрічали ви випадки, коли дітей заставляли йти на війну?

- Особисто я не зустрічала, але бували й такі випадки, що мати добровільно відправляла сина, бо їй за це добре заплатили.

- Через військовий конфлікт у багатьох сім'ях діти залишаються без батьків – вони стають жертвами сексуального насильства – ніхто цю ситуацію не контролює.

Існує також форма торгівлі, як «секс за виживання» – людина мусить продавати себе, щоб вижити на непідконтрольній території. В Донецькій області існують організовані групи, які надають сексуальні послуги для військових.

- У мене є питання – чому програму Аркан не використовують для фіксування переміщення усіх людей, а не тільки пенсіонерів? Якби така база використовувалась за призначенням, ми б знали – людина перетнула кордон, чи залишилась.

Був один випадок з молодого паром, яка взяла дитину під опіку – це було рішення виконавчого комітету, що можна брати дітей. Але ніякого підтвердження, документів не було. Це виходить, що можна тримати дитину нелегально, без будь яких документів, що також є великою загрозою для дитини.

- Часто буває що немає розуміння з боку людини, що це саме торгівля людьми чи насильство, і вона не може ідентифікувати, що відбувається щось проти неї.

1.5. Сурогатне материнство як фактор ризику поширення торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, чи поширення комерційного сурогатного материнства у Вашому регіоні/Україні може бути фактором ризику, що сприяє

зростанню торгівлі дітьми?

Можливо, але ми не знаємо. В Харкові цього, мабуть, немає.

1.6. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми у регіоні/Україні

Як Ви вважаєте, якими шляхами можна ефективно протидіяти торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами шляхи протидії торгівлі дітьми зі списку нижче – чи можуть вони змінити ситуацію в регіоні/Україні)

Поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми

Зміни в законодавстві

Збільшення ефективності роботи та взаємодії органів виконавчої влади в цій сфері

Превентивна робота з сім'ями в СЖО

Превентивна просвітницька робота з дітьми та педагогами в системі освіти

Інше

Місто Івано-Франківськ

фокус-група з соціальними працівниками, психологами та асистентами родини БФ «Карітас Івано-Франківськ»

1.1. Експертна оцінка чисельності випадків торгівлі дітьми в регіоні/Україні.

Як би Ви оцінили реальну кількість дітей, які стали жертвами торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні за останні 10 років, 2017, 2018? Чи цей показник має тенденції до зростання чи спадання?

Таке питання зараз гостро стоїть в нашій області. Я спілкуюся з дітьми та з батьками і майже всі висловлюються, що їх також хвилює тема викрадання дітей.

Ходять чутки, що по селах їздять машини і є спроби викрадання дітей. Якщо цей факт є, то означає, що для чогось дітей крадуть, для чогось діти потрібні.

Також був випадок з розповідей однієї мами, – колись дівчина йшла зі школи, і майже весь шлях її супроводжувала машина, аж поки не з'явилося більше дітей.

Напевно, кожен з вас, хто слідкує за соціальними медіа знає, що у нас цього літа, 30 липня, відбувся акт торгівлі, коли батько ромської націо-

нальності хотів продати свою дитину за 100 тисяч гривень. Але на щастя, на етапі купівлі-продажу втрутилась поліція. Ця дитина зараз у лікарні, вона без реєстрації і це ускладнює дуже сам процес. Багато труднощів в тому, щоб дитину зареєструвати та покарати батьків, які вчинили цей злочин.

Пригадую також випадок щодо сексуальної експлуатації. Людина із зовнішнього середовища побачивши, що дитина без нагляду, пропускає школу тощо, спочатку запропонувала їй роботу консультантом (продавати косметику), а потім зробила пропозицію стати офіціанткою в ресторані. І тоді було зафіксовано факт торгівлі людьми.

1.2. Експертна оцінка форм торгівлі дітьми в регіоні/Україні та їх динаміка.

Як Ви вважаєте, які форми торгівлі дітьми мають місце у Вашому регіоні/Україні в цілому? Які зміни відбуваються в структурі форм торгівлі дітьми, якщо такі мають місце? Які нові форми мають місце у Вашому регіоні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами форми торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

ПРОДАЖ ДІТЕЙ – 1, 1, 1, 2

Сексуальна експлуатація – 1, 2

Вироблення порнографічної продукції – 2

Примусове жебрацтво – 1, 1, 2

Примусова праця – 1, 2

Дрібна злочинна діяльність

Усиновлення/удочеріння в комерційних цілях

Трансплантація чи насильницьке донорство – 1, 2

Використання дітей у збройному конфлікті

Примусове одруження

Продаж дітей через сурогатне материнство

Інші форми

Можливо, ви бачили новину про використання маленької дитини в порнобізнесі. Це також є однією з форм торгівлі людьми.

Також це трудова експлуатація, торгівля органами. Одного разу чула про випадок, що викрали дитину і повернули вже з 1 ниркою.

Хотіла б так само звернути увагу на тип торгівлі примусовий шлюб. Знаю, що такі випадки бувають з дітьми з 15 років.

Чула про випадки, що люди при владі викрадали дітей і лікувались за допомогою їхніх органів. Про це ми не знаємо, такі факти замовчують. Чула, що був такий випадок, що дитину викрали і одразу привезли на операційний стіл, все було готово. Очевидно, це вже дуже налагоджена систе-

ма.

1.3. Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, якими є основні фактори ризику поширення торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами фактори ризику торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Низький матеріальний статок родин – 1, 1, 2

Складна життєва ситуація родин – 1, 2

Втрата провідної ролі родини у вихованні дитини – 2

Недостатня поінформованість суспільства щодо самої проблеми – 2

Неготовність вчителів/вихователів/соціальних працівників обговорювати «гострі» питання на зрозумілій для дитини мові

Вимушена міграція – 2

Проживання в зоні ООС – 1

Недосконалість законодавчої бази

Формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади

Інші – залежність батьків, втрата основних цінностей

Загальне матеріальне становище, збройний конфлікт, відсутність коштів, бажання влади керувати людьми, відсутність любові один до одного, нівелювання людини як цінності, залежність батьків

Також мені здається, що у сучасному суспільстві діти менше спілкуються з батьками. Криза родинних цінностей.

Однією з причин є бажання влади, жорстокість, відсутність любові один до одного, нівелювання людини як цінності, залежність одного з батьків.

1.4. Потенційний вплив збройного конфлікту на території України та вимушеної міграції на чисельність випадків торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні.

Чи вважаєте Ви, що збройний конфлікт на сході України є фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? Якщо так, то як саме впливає?

Можу приблизно окреслити ситуацію – в сім'ї розділяються погляди щодо війни. Дитина стає таким собі важелем, з допомогою якого можна впливати на речі. Інколи доходить до такого, що дитину викрадають і забирають собі.

Були випадки викрадення дітей з родини (викрадення дітей до 10 років військовими).

1.5. Сурогатне материнство як фактор ризику поширення тор-

гівлі дітьми

Як Ви вважаєте, чи поширення комерційного сурогатного материнства у Вашому регіоні/Україні може бути фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми?

1.6. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми у регіоні/Україні

Як Ви вважаєте, якими шляхами можна ефективно протидіяти торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами шляхи протидії торгівлі дітьми зі списку нижче – чи можуть вони змінити ситуацію в регіоні/Україні)

Поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми

Зміни в законодавстві

Збільшення ефективності роботи та взаємодії органів виконавчої влади в цій сфері

Превентивна робота з сім'ями в СЖО

Превентивна просвітницька робота з дітьми та педагогами в системі освіти

Інше

Більша частина населення – це люди пострадянської системи. Існує дуже велика проблема з правовою обізнаністю усього суспільства.

Має бути більше прописано в законодавстві – не вистачає багато деталей, які б могли покращити ситуацію.

Блок 2 – лише для експертів у сфері сурогатного материнства.

Поширення комерційного сурогатного материнства в Україні як фактор ризику зростання торгівлі дітьми.

2.1. Торгівля дітьми через сурогатне материнство – оцінка реальної загрози

Як би Ви оцінили можливість торгівлі дітьми шляхом сурогатного материнства і чому? Як це можливо технічно?

2.2. Система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та її слабкі ланки, що можуть сприяти торгівлі дітьми

Як працює система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та діяльності приватних клінік репродуктивної медицини? Хто контролює дотримання всіх правових норм щодо усіх сто-

рін процесу комерційного сурогатного материнства та донатації яйцеклітин: клінік, батьків, дітей та сурогатних матерів? Яким чином встановлюється біологічний зв'язок дитини, народженої сурогатною матір'ю з біологічними батьками?

2.3. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми через сурогатне материнство

Що в системі комерційного сурогатного материнства треба змінити для мінімізації ризику торгівлі дітьми?

Законодавчі зміни – які?

Посилення контролю за діяльністю приватних клінік репродуктивної медицини

Запровадження інституту агенцій як ланок, що контролюватимуть процес і дотримання прав усіх сторін

Інше

Психологічна, інформаційна просвіта; проведення інформаційних заходів, насамперед, для батьків.

Більше працювати над віддаленими районами – люди там не завжди виїжджають кудись.

Також потрібно людей навчити відкрито говорити про цю тему, по-мінати трохи свідомість. У нас інколи сусіди бачать, що у сім'ї несприятливі умови, немає нагляду чи виховання, і часто люди нікуди не звертаються з цим, не доносять інформацію відповідним органам.

Дехто не розуміє, що це порушення прав дитини, що дитина має ходити в школу, має права.

Мають проводитися інформаційні кампанії з цього питання і мають залучати публічних людей, кумирів молоді для того, щоб відомі люди про це відкрито говорили.

Так само великою проблемою є те, що діти елементарно не знають своїх прав і про це не дуже говорять в школі.

Місто Одеса

Фокус-група з соціальними працівниками БФ «Карітас Одеса-УГКЦ»

1.1. Експертна оцінка чисельності випадків торгівлі дітьми в регіоні/Україні.

Як би Ви оцінили реальну кількість дітей, які стали жертвами торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні за останні 10 років, 2017, 2018? Чи цей показник має тенденції до зростання чи спадання?

Якраз вчора переглядала сюжет щодо викриття незаконного утри-

мання робітників на телебаченні і хотіла б одразу уточнити – одна з форм торгівлі людьми також включає в себе безоплатну роботу за їжу і житло за власним погодженням особи?

Польовий дослідник: – Так, це одна з форм торгівлі людьми. Але навіть якщо людина погодилась на таку роботу добровільно, погодьтеся, це ненормально, коли людині зовсім не платять за її працю. І коли є обмеження свободи, порушення права людини і її використання як річ, трактування її як раба – це є торгівля людьми.

Ключовим елементом тут є те, що хтось на цьому заробляє. Тому що звичайно йому вигідно, коли роботодавець дасть мінімальну кількість їжі, замкне у непридатному для проживання приміщенні і не буде платити за виконану роботу.

- Не стикався з випадками торгівлі дітьми.

- Особисто бачила 2 випадки жебракування разом з дітьми – циганка, яка постійно в районі вокзалу з маленькою дитиною і бабуся з онукою їздила трамваями і жебракувала. Я Не розумію чому ті, хто має займатися цим питанням, не помічають цього.

- Якщо ця бабця змушує дитину не ходити в школу, а жебракувати і більше того, якщо ті кошти не йдуть на дитину – то це пряме використання дитини.

Чому бабця не жебракує? Тому що вона просто може використати дитину.

Також торгівлею людьми вважається те, коли дитину заставляють красти. Діти є маленькими, їхньою свідомістю легше маніпулювати. Часто буває так, що вони не доглядають за дитиною.

- У мене є знайома сім'я, де батьки усиновлюють дітей саме для того, щоб ті в них працювали – трудове рабство я так розумію. І ця ситуація не була висвітлена в ЗМІ, це дуже маленько село.

Я: Багато людей кажуть що праця дітей навіть в інтернатах є нормальною, хоча ця праця інколи виконується на директора – у нас домашня праця, служіння не входить у форми торгівлі людьми, але в Європі про це багато говорять.

- Дуже часто чую, що молоді мами продають своїх дітей. Інколи буває таке, що продавали дітей у віці 2,5-ти років і навіть підліткового віку. Багато дітей пропало безвісти.

- Також є експуація через інтернет – молоді люди часто довіряють тим, кому не варто.

- Розкажу про одну ситуацію – у сім'ї, де батьки дитини за кордоном, сталося таке, що дитину-підлітка просто забрав з сім'ї злочинець, двічі за-суджений і ніхто не знає де вона. Батьки сказали не афішувати ситуацію і

вдома залишилась лише бабуся. Що сталося з цією дитиною – невідомо. Експертна оцінка форм торгівлі дітьми в регіоні/Україні та їх динаміка.

Як Ви вважаєте, які форми торгівлі дітьми мають місце у Вашому регіоні/Україні в цілому? Які зміни відбуваються в структурі форм торгівлі дітьми, якщо такі мають місце? Які нові форми мають місце у Вашому регіоні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами форми торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Продаж дітей - 1,1, 2

Сексуальна експлуатація -1, 2

Вироблення порнографічної продукції -2

Примусове жебрацтво - 1

Примусова праця - 1, 1, 2

Дрібна злочинна діяльність - 2

Усиновлення/удочеріння в комерційних цілях

Трансплантація чи насильницьке донорство - 2

Використання дітей у збройному конфлікті

Примусове одруження

Продаж дітей через сурогатне материнство

Інші форми

На додаток до того всього, що ми з вами згадали, хотіла б задати питання: якщо людина зробивши операцію, через деякий час виявляє, що у неї не вистачає органів. Тобто орган вилучили без її згоди – це якось причетне до торгівлі людьми?

Я:- Так, це незаконне використання людей, торгівля людьми в певному плані.

1.2. Основні причини, що сприяють поширенню торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, якими є основні фактори ризику поширення торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами фактори ризику торгівлі дітьми зі списку нижче – чи є вони поширеними в регіоні/Україні)

Низький матеріальний статок родин - 1,1, 2, 2

Складна життєва ситуація родин - 1, 1, 2, 2

Втрата провідної ролі родини у вихованні дитини

Недостатня поінформованість суспільства щодо самої проблеми - 1,2

Неготовність вчителів/вихователів/соціальних працівників обговорювати «гострі» питання на зрозумілій для дитини мові

Вимушена міграція - 1

Проживання в зоні ООС

Недосконалість законодавчої бази 2

Формальне ставлення до проблеми з боку виконавчої влади

Інші

- Однозначно, це ситуація в країні – зараз багато нестабільності, економічна ситуація, бідність.

Знаю про випадок, коли мати двох дітей повісилася, бо не могла виплатити кредит. Це, безперечно, впливає на психологічний стан людей.

1.3. Потенційний вплив збройного конфлікту на території України та вимушеної міграції на чисельність випадків торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні

Чи вважаєте Ви, що збройний конфлікт на сході України є фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? Якщо так, то як саме впливає?

- Як на мене, то так, безперечно, вплинув. Повернулася культура «в кого більше грошей – той і господар».

- Що стосується впливу цього фактору на збільшення сексуальної експлуатації – у нас таких випадків не спостерігалось, з того що я знаю.

1.4. Сурогатне материнство як фактор ризику поширення торгівлі дітьми

Як Ви вважаєте, чи поширення комерційного сурогатного материнства у Вашому регіоні/Україні може бути фактором ризику, що сприяє зростанню торгівлі дітьми?

1.5. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми у регіоні/Україні

Як Ви вважаєте, якими шляхами можна ефективно протидіяти торгівлі дітьми у Вашому регіоні/Україні? (Експерти відповідають, далі модератор по списку уточнює про неназвані експертами шляхи протидії торгівлі дітьми зі списку нижче – чи можуть вони змінити ситуацію в регіоні/Україні)

Поширення інформації в суспільстві щодо торгівлі дітьми 1,1, 1,2, 2

Зміни в законодавстві -2

Збільшення ефективності роботи та взаємодії органів виконавчої влади в цій сфері

Превентивна робота з сім'ями в СЖО - 1, 1, 1, 2

Превентивна просвітницька робота з дітьми та педагогами в системі

освіти

Інше -2, 2

- Потрібно проводити більше тренінгів, розповсюджувати інформацію серед дітей. Дуже хороша була ідея з зошитами. Потрібно робити ознайомчу інформацію для дітей візуально доступною.

- Потрібно також навчати дорослих, оскільки навіть вони часто не розуміють, що це експлуатація.

Якщо говорити про соціальні служби – треба більше ресурсів для них.

Навіть якщо брати ситуацію з 92 людьми - жертвами торгівлі людьми, то область навіть не має де розмістити цих людей.

Блок 2 – лише для експертів у сфері сурогатного материнства.

Поширення комерційного сурогатного материнства в Україні як фактор ризику зростання торгівлі дітьми.

2.1. Торгівля дітьми через сурогатне материнство – оцінка реальної загрози

Як би Ви оцінили можливість торгівлі дітьми шляхом сурогатного материнства і чому? Як це можливо технічно?

Як на мене, ризик торгівлі людьми через такий спосіб є дуже малий. Тому що, коли люди платять величезні гроші за таку послугу, безпека дитини має бути забезпечена.

Я:- Як ви вважаєте, чи є ризик експлуатації жінки через деякий час?

Законодавство завжди захищає матерів – це людина, яка народила дитину, і ризик для жінки може бути тільки у судових тяганинах у випадку, якщо вона цю дитину не віддасть.

Як на мене, може бути проблема у недосконалому законодавстві, тому що інколи іноземці, коли забирають дитину ніде її не реєструють, і по суті ми не знаємо, що з нею відбувається.

Також можуть бути такі ситуації, коли жінок утримують у не дуже сприятливих умовах для вагітності. Це переважно жінки з сільської місцевості, для яких 10 тисяч – це величезні гроші.

2.2. Система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та її слабкі ланки, що можуть сприяти торгівлі дітьми

Як працює система ліцензування та контролю процесу комерційного сурогатного материнства та діяльності приватних клінік репродуктивної медицини? Хто контролює дотримання всіх правових норм щодо усіх сто-

рін процесу комерційного сурогатного материнства та донорії яйцеклітин: клінік, батьків, дітей та сурогатних матерів? Яким чином встановлюється біологічний зв'язок дитини, народженої сурогатною матір'ю з біологічними батьками?

2.3. Потенційні шляхи протидії торгівлі дітьми через сурогатне материнство

Що в системі комерційного сурогатного материнства треба змінити для мінімізації ризику торгівлі дітьми?

Законодавчі зміни – які?

Посилення контролю за діяльністю приватних клінік репродуктивної медицини

Запровадження інституту агенцій як ланок, що контролюватимуть процес і дотримання прав усіх сторін

Інше

Додаток 5. Резюме експертів

CURRICULUM VITAE – Юлія Мартинова

ПРИЗВИЩЕ ТА ІМ'Я: Юлія Мартинова

ДАТА НАРОДЖЕННЯ: 07.11.1979

ГРОМАДЯНСТВО: Українське

КЛЮЧОВІ КВАЛІФІКАЦІЇ

Розробка програми та проведення соціологічних досліджень; постановка дослідницьких цілей, розробка інструментарію для польової роботи та збору даних, аналіз відкритих даних, аналіз законодавства, аналіз кількісних та якісних даних, написання звітів по дослідженнях та проектах, незалежна експертиза у соціальній сфері.

ОСВІТА

2000-2002 Магістр соціології, Національний Університет «Києво-Могилянська Академія»

1996-2000 Бакалавр соціології, Національний Університет «Києво-Могилянська Академія»

ІНШЕ

Сімейно-орієнтований підхід до захисту дітей, сертифікований тренер

4EveryChild, Київ, 2011

ДОСВІД РОБОТИ ДОСЛІДНИКОМ

Україна, США

МОВИ

Українська рідна

English вільно

Російська добре

ДОСВІД РОБОТИ

Термін: Вересень 2001 – Червень 2016

Роботодавець: Факультет соціальних наук та соціальних технологій Національного Університету «Києво-Могилянська Академія»

Посада: Асистент кафедри соціології

ПРОЕКТИ

Список реалізованих незалежних проектів надається на вимогу.

CURRICULUM VITAE – Голинська Наталія Степанівна

Адреса:

82100, Львівська обл., м. Дрогобич, вул. М. Павлика, 63

Тел. дом.: 38 03244 57216;

тел.роб.: 38 03244 22458;

тел. моб.: +38 067 2731495

Ел. пошта: nholynska@gmail.com

Освіта:

1975-1985: Середня школа № 8 м. Дрогобича (золота медаль);

1985-1990: Дрогобицький державний педагогічний університет імені І.Франка, спеціальність «Англійська мова, російська мова та література», (диплом з відзнакою).

2005-2006: Інститут Управління неприбутковими організаціями при Українському Католицькому Університеті (м. Львів), (сертифікат менеджера неприбуткових організацій)

Досвід роботи:

2016 - 2019: МБФ «Карітас України», менеджер проектів по протидії торгівлі людьми;

2004 - 2016: Благодійний Фонд „Карітас Самбірсько-Дрогобицької Єпархії УГКЦ”, посада - координатор проекту та адміністративний директор;

1990 - 2013: Середня школа № 16 м. Дрогобича з поглибленим вивченням англійської мови, посада - вчитель англійської мови;

2001 - 2004: Середні школи с. Вулька Нездзвездка та м. Соколів Малопольський (Республіка Польща), посада – вчитель російської мови, вчитель англійської мови;

Навички: Координація проектів на місцевому та міжнародному рівнях, адміністрування організації, написання проектних пропозицій, пошук донорів та грантодавців, письмовий та усний переклад, зв'язки з громадськістю, організація та проведення різноманітних заходів (прес-конференцій, тренінгів, фандрейзингових акцій, круглих столів, семінарів тощо), кореспонденція з закордонними організаціями та партнерами, допомога в реалізації інших проектів організації тощо.

Ділове спілкування, стратегічне планування, звітність, робота з людьми і волонтерами, підбір кадрів тощо. Великий досвід педагогічної роботи, роботи з дітьми та молоддю, в галузі захисту прав людини, в соціальній роботі з незахищеними верствами населення.

Робота з комп'ютером на рівні користувача, посвідчення водія категорії "В" з 1989 року.

Мови: Українська – рідна, російська, англійська, польська – вільно.

Активність: Членство в Міжнародній Амністії, дрогобицька група «Україна – 1», участь у регіональних, національних та міжнародних програмах, тренінгах, конференціях, семінарах, навчальних візитах тощо. (Додаток 1)

Особисті дані: Громадянка України, дата народження 27 лютого 1968 р., одружена, маю 2 дітей, комунікабельна, відповідальна, пунктуальна, творча, наполеглива, привітна.

Інтереси: Подорожі, спілкування з людьми, традиції, кулінарія, кіно, література, музика.

Список літератури:

- Загальна декларація прав людини, 1948;
- Конвенція про політичні права жінок, 1952;
- Декларація прав дитини, 1959;
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965;
- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, 1966;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, 1966;
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1979;
- Конвенція проти катувань та інших нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, 1984;
- Конвенція про права дитини, 1989;
- Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання, 2000 («Палермський протокол»);
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми; дитячої проституції і дитячої порнографії (ратифіковано 3 квітня 2003 р.);
- Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, 2000 (ратифікована Україною 4 лютого 2004 р.);
- Протокол до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї;
- Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (ратифікована Україною 20 червня 2012 р.);
- Конвенція МОП № 182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці» (ратифікована Україною 5 жовтня 2000 р.);
- Закон України від 5 березня 2009 року № 1065-VI «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року»;
- Закон України «Про протидію торгівлі людьми», 2011;
- Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 р. № 564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення»;
- Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 № 20/95-ВР;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 «Питання

Наказ Міністерства соціальної політики України від 19.08.2013 р. № 432 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми»;

[illegible]